

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

Pedagoģijas fakultāte

Nepilna laika studijas

1.līmeņa profesionālā studiju programma

“Pirmsskolas izglītības skolotājs”

REVITA VILDAVA

4-5 gadu vecu bērnu radošās darbības veicināšana vizuālās mākslas nodarbībās

Kvalifikācijas darbs

Darba vadītājs

Asoc.prof.

Dr.paed.

Ilze Briška

Akadēmiskais amats

Zinātniskais /
akadēmiskais grāds

Vārds, uzvārds

Paraksts

MADONA 2018

Anotācija

Kvalifikācijas tēmas nosaukums ir “**4-5 gadu vecu bērnu radošās darbības veicināšana vizuālās mākslas nodarbībās**”, darbs sastāv no ievada, 3 nodaļām, 8 apakšnodaļām, kas apkopotas 55 lpp. Darbā ievietoti 13 attēli, 8 tabulas, 7 pielikumi, 56 literatūras avoti.

Darba autore: Revita Vildava

Pētījuma mērķis: Pētīt skolotāja iespējas sekmēt bērnu radošo darbību vizuālās mākslas nodarbībās.

Pētījuma objekts: Vizuālās mākslas nodarbības pirmsskolā

Pētījuma priekšmets: 4-5 gadu vecu bērnu radošā darbība

Pētījuma hipotēze: Vizuālās mākslas nodarbībās ir iespējams sekmēt bērna radošo darbību, izmantojot dažādas mākslas veidus, tehnikas, palīg līdzekļus.

Pētījuma teorētiskajā daļā tiek aprakstīts, kas ir radošā darbība, domāšana un iztēle, kā mēs to varam sekmēt, kā vecāki un pedagogi var sekmēt bērna radošumu, kāds vizuālās mākslas nodarbības to var sekmēt. Kā arī teorētiskajā daļā tiek analizēti dažādu psihologu, pedagogu darbi, par bērna radošo darbību.

Darba praktiskajā daļā, tika izstrādāti vērtēšanas kritēriji un vērtēti bērni nodarbībās, pēc šiem kritērijiem. Kā arī tiek salīdzinātas bērnu radošā darbība katrā nodarbībā.

Pētījuma beigās varu apstiprināt, ka daudzveidīgs nodarbību klāsts, izmantojot dažādu materiālus un palīg līdzekļus spēj veicināt bērna radošo darbību.

Atslēgas vārdi: Radošā darbība, iztēle, vizuālā māksla, radošās rotaļas, radošā domāšana.

Annotation

The theme of the qualification work is "**The promotion of child creativity act in art classes for 4-5 years old children**", the work consists of an introduction, 3 chapters, 8 subdivisions, compiled on 55 pages. The work contains 13 pictures, 8 tables, 7 annexes, 56 literature sources.

Author of work: Revita Vildava

Aim of the research: To study the possibilities of the teacher to promote children's creative activities in visual art lessons.

Object of the research: Visual arts lessons in preschool

Subject of the research: creative activity of children 4-5 years old

Research Hypothesis: Visual arts classes can promote the child's creative activity using various art forms, techniques, and aids.

The theoretical part of the study describes what is creative activity, thinking and imagination, how we can contribute to it, how parents and the teacher can contribute to the child's creativity and which visual art classes can contribute to it. In the theoretical part are also analyzed the work of various psychologists, pedagogues regards the creative activity of the child.

In the practical part of the work, evaluation criteria were developed and children were evaluated in the classes according to these criteria. It also compares children's creative activity in each lesson.

At the end of the scene, I can affirm that a diverse range of classes, using various materials and aids, can promote the child's creative activity.

Keywords: Creative activity, imagination, visual art, creative play, creative thinking.

Saturs

Ievads	5
1. Radošā darbība	6
1.1. Bērna domāšana un iztēle	6
1.2. Bērna radošuma attīstība.....	14
1.3. Radošā darbība.....	18
1.4. Pedagoģa loma radošās darbības sekmēšanā	22
2. Vizuālā māksla pirmsskolā.....	30
2.1. Vizuālās mākslas, jeb tēlotājdarbības veidi pirmsskolā.....	30
3. Pētījums par 4- 5 gadīgu bērnu radošās darbības veicināšanas iespējām.....	35
3.1. Empīriskā pētījuma raksturojums	35
3.2. Praktiskais darbs, 4-5 gadu vecu bērnu radošās darbības veicināšanā	38
3.3. Pētījuma rezultātu analīze	41
Secinājumi	51
Literatūras un citu avotu saraksts	53
Pielikums	56

Ievads

“Pedagogs ir radoša profesija – reizē aktieris un režisors. Atrasisīt bērņā dusošo radošumu spēj tikai radošs skolotājs ar elastīgu domāšanu, pedagoģisko azartu un bērnu mīlestību”

R.Bebre

Savas prakses laikā man ir bijusi iespēja strādāt ar dažāda vecuma bērņiem pirmsskolas izglītības iestādēs. Kā arī viens no galvenajiem mācību priekšmetiem, ko es pasniedzu bērņiem bija vizuālā māksla, mājturība, kas ļāva novērot katra bērņa darbību, radošumu, iztēli.

Esmu novērojusi, ka mūsdienu pirmsskolas izglītības iestādēs lielākais klupšanas akmens runājot par vizuālās mākslas nodarbībām ir tas, ka pedagogs vēļās parādīt priekšā bērņiem visu darbību, neļaujot pašiem bērņiem domāt.

Lielu iespaidu uz bērņa radošumu un iztēli atstāj mūsdienu tehnoloģijas, kas ir tas lielais ienaidnieks, kas slāpē bērņā mazo zinātnieku un mākslinieku. Ne tikai bērņus, bet arī pieaugušie ir tehnoloģiju varā. Bet esot pašiem radošiem mūsu spēkos ir veicināt bērņos radošumu ,radošo iztēli, viss kas jādara ir jādod bērņam iespēja un jāpiedāvā dažādas radošas metodes, kas rosinātu bērņu radīt ļaut ko jaunu un mācēt izteikties pat to.

Ņemot vērā visu iepriekš minēto, kvalifikācijas darbam izvēļējos tēmu **“4 - 5 gadu vecu bērņu, radošās darbības veicināšana vizuālās mākslas nodarbībās.”**

Pētāmais objekts - Vizuālās mākslas nodarbības pirmsskolā

Pētījuma priekšmets - 4-5 gadu vecu bērņu radošā darbība

Pētījuma mērķis – Pētīt skolotāja iespējas sekmēt bērņu radošo darbību vizuālās mākslas nodarbībās.

Pētījuma hipotēze – Vizuālās mākslas nodarbībās ir iespējams sekmēt bērņa radošo darbību, izmantojot dažādas mākslas veidus, tehnikas, palīgīdzekļus.

Uzdevumi

1. Noskaidrot radošās darbības būtību, izpaušmes un attīstību pirmsskolas vecumā.
2. Izzināt pedagoģiskos principus un metodiskos paņēmienu bērņu radošās darbības sekmēšanai pirmsskolā.
3. Analizēt radošo darbību pirmsskolas vizuālās mākslas nodarbību saturā.
4. Veikt empīrisku pētījumu, pārbaudot vienu no ieteikumiem.

1. Radošā darbība

1.1. Bērna domāšana un iztēle

Radošums jeb radošās spējas ir grūti pētāma un izskaidrojama joma, tādēļ šim procesam nav skaidras definīcijas. Radošo spēju raksturošanai tiek lietotas daudz un dažādu definīciju. Radošums jeb radošās spējas ir garīgs process, kurā tiek ģenerētas jaunas idejas, koncepcijas vai jaunas asociācijas starp pastāvošām idejām vai koncepcijām (Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra, 2007,)

Pēc R. Fišera domām, radošums ir īpašība, ko radoši cilvēki izmanto, lai iegūtu radošu rezultātu. Par radoši ideju vai produktu parasti uzskata kaut ko oriģinālu un piemērotu jauniem apstākļiem. Radošs rezultāts var būt mākslas darbs, zinātniska teorija, arī kaut kas nemateriāls, piemēram, radoša saruna vai iztēlē radusies ideja. Reproducēts vai stereotips rezultāts netiek uzskatīts par radošu, lai cik prasmīgi vai meistarīgi tas būtu izstrādāts (Fišers, 2005, 48).

Izglītības un zinātnes eksministrs Roberts Ķīlis radošumu formulē ka "radošums ir svarīgākā kompetence 21. gadsimta cilvēkam. Radošumu pieprasa dzīve un darba tirgus. Radošums nozīmē īpašu domāšanas, iemaņu un paradumu kombināciju, ko var izkopt gan indivīds, gan sabiedrība" (Ķīlis, 2012).

Kreativitātes un radošuma jēdzienu skaidrojumā atrodami vairāki viedokļi, kas mēģina skaidrot šos savstarpēji saistītos un daudzšķautņainos jēdzienus. Pedagoģijas terminu vārdnīcā atrodami šādi skaidrojumi:

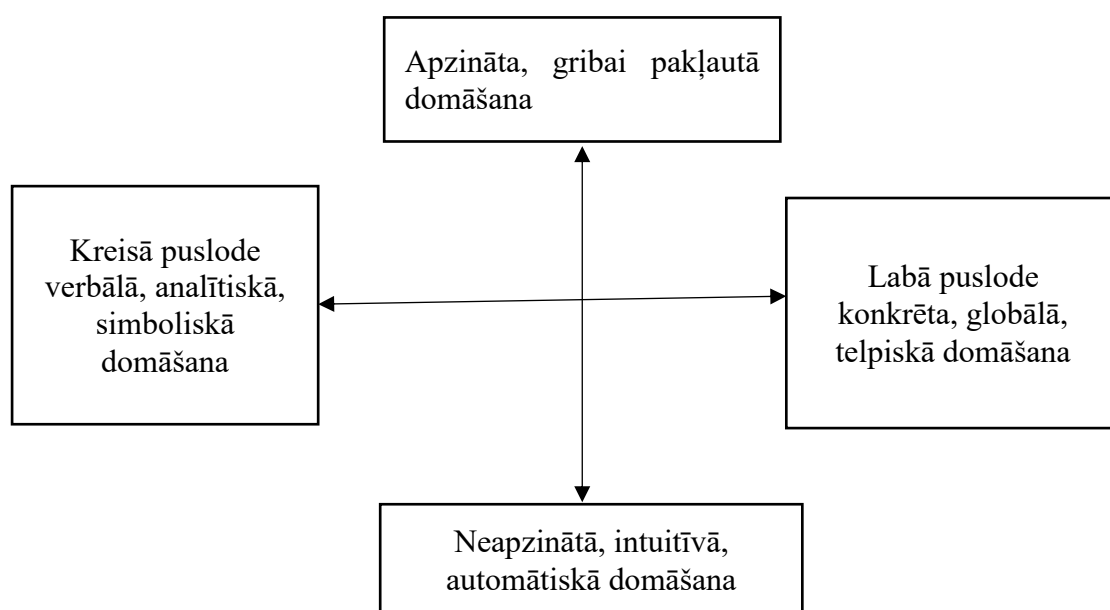
Radošums- īpašība būt radošam, spēja radīt jaunas materiālas vai garīgas vērtības vai sakārtot idejas un reālas īstenības parādības īpatnējās attiecībās, izteikt oriģinālas, interesantas domas, pieejas u.tml.

Jaunrade jeb kreativitāte- cilvēka darbība, kuras rezultātā tiek radītas kvalitatīvi jaunas, oriģinālas materiālas un garīgas vērtības vai idejas. Garīgā darbība, kurā tiek saskatītas un attīstītas neparastas, īpatnējas attiecības starp apkārtējām lietām, parādībām, idejām, faktiem utml. Šādā darbībā personībai jābūt apveltītai ar bagātu iztēli, oriģinālām domāšanas un spriešanas spējām, spēju risināt un attīstīt jaunas idejas un risinājumus, ar ticību veiksmi, gara spēkam (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000, 203)

Radošums ir arī viss cilvēka emocionālās attieksmes un spēju kopums, kas ļauj attīstīt radošas domas, idejas vai iztēles veidolus. Radošā procesa pamatā daļēji tiek izmantota intuīcija, nejauši pamanītas sakarības, kas izrādās rezultatīvas. Intuīcija jeb atklāsme ir spēja izdarīt pamatotus secinājumus no minimāliem pierādījumiem (Fišers, 2005, 48).

Vārds “intuīcija” cēlies no latīņu “intueri”, kas aptuveni nozīmē – “ielūkoties sevī”. . Tie ir cilvēka iekšējie resursi, zināšanas, pieredze, zemapziņa, kas zibenīgā ātrumā aprēķina, izskaitļo un kā veco laiku skaitļotājs izmet pareizo perfokartīti. Intuīcija ļauj momentāni ieraudzīt situāciju visu kopumā, no visām pusēm, neatrauti no pašas personas motīviem, ierosmēm un mērķiem - turklāt tie nereti nemaz nav apzināti. Visintuitīvāk rīkojas bērni, vēlāk sabiedrības un izglītības rezultātā viņi pierod neņemt vērā savas momentānās reakcijas un sajūtas, dodot priekšroku analītiskajai pieejai (Karlšteina, 2016).

Intuīcija un citi radošuma aspekti tik noslēpumaini šķiet tāpēc, ka to pamatā ir neapzināti procesi. Psihe daudzējādā ziņā ir līdzīga aisbergam. Cilvēks apjauš tikai psihes redzamo, apzināto daļu, bet zemāk par to atrodas plašas neapzināto procesu, apslēptu īpašību un no atmiņas izgaisušu zināšanu sfēras. Pastāv divu veidu cilvēka domāšanas procesi: viens veids ir gribai pakļautā un apzinātā, bet otrs – automātiskā un neapzinātā domāšana. Uz smadzeņu kreisās/labās pusložu domāšanu to var attiecināt šādi:

1.attēls. Domāšanu veidi (Fišers, 2005, 48-49)

Lai izdomātu kaut ko jaunu, parasti nepieciešamas pūles, tāpēc arī “vecam sunim iemācīt jaunus trikus ir grūtāk”. Parasti cilvēki paļaujas uz automātiskajiem procesiem. Tiem nav vajadzīga tik spraiga domāšana, taču tiem ir divi nopietni trūkumi. Automātiskie procesi domu saista pie stimula, un tiem ir tieksme domu saistīt ar ieradumu. Pieaugušie, tāpat kā bērni, tiecās reaģēt tikai uz to, ko redz, dzird un sajūt, taču to, “ko acs neredz, to prāts aizmirst”. Pieaugušie, kuri strādā ar bērniem, var palīdzēt viņiem “atsaukt atmiņā”- ne tikai pasakot priekšā, bet pamudinot atcerēties, ierosinot un jautājot. Tādēļ jāpalūkojas tālāk par

virspusēji redzamo, jāmeklē apslēptās īpašības un domās jāpaplašina telpas un laika robežas (Fišers, 2005, 49).

Bērni pēc savas iniciatīvas sintezē dažādus darbības veidus - zīmēšana, gleznošana, mākslinieciski mutiskā, muzikālā u.c. Tas notiek iztēlojoties, rotaļājoties patstāvīgas darbības procesā. Dažkārt pieaugušais pat nepamana un neizprot bērna darbības, kuras palīdz izzināt un veidot savu intelektuālu pasaules modeli, nevis tās redzamo analogu (Grava, 2012).

Bērna domāšanas attīstība ir saistīta ar cēloņu un sekū sakarību atklāšanu starp lietām un to norisēm. Jau 4 gadu vecumā bērns atklāj, ka parādību cēloņi var slēpties lietu īpašībās, piemēram, “galdiņš apgāzās, jo tam bija tikai divas kājas” (Svence, 1999, 83).

Attīstās vairāki domāšanas veidi: uzskatāmi konkrētā, uzskatāmi tēlainā, verbāli loģiskā domāšana. Jebkura uzdevuma risināšana šajā vecumā bērnam vispirms saistās ar atmiņā sensori uzkrāto informāciju. Ja bērnam uzdos jautājumu: ”Kura meitene ir lielāka, ja Dace ir lielāka par Zani, bet Inta ir mazāka par Zani?” – bērns nespēs atbildēt, līdz viņš neuzzīmēs visas meitenes. Bērns labāk saprot to, ko redz, nevis to, ko dzird (Svence, 1999, 84).

Savukārt, Hibnere V. radošo jeb kreatīvo domāšanu iedala piecos veidos:

1. Abstraktā domāšana – salīdzināšana, analīze un sintēze, abstrahēšana un vispārināšana.
2. Konverģentā domāšana virzīta uz vienu atrisinājumu.
3. Diverģentā domāšana sazarota vairākos virzienos.
4. Operatīvā stratēģiskā domāšana.
5. Tēlainā domāšana (Hibnere, 1998, 142).

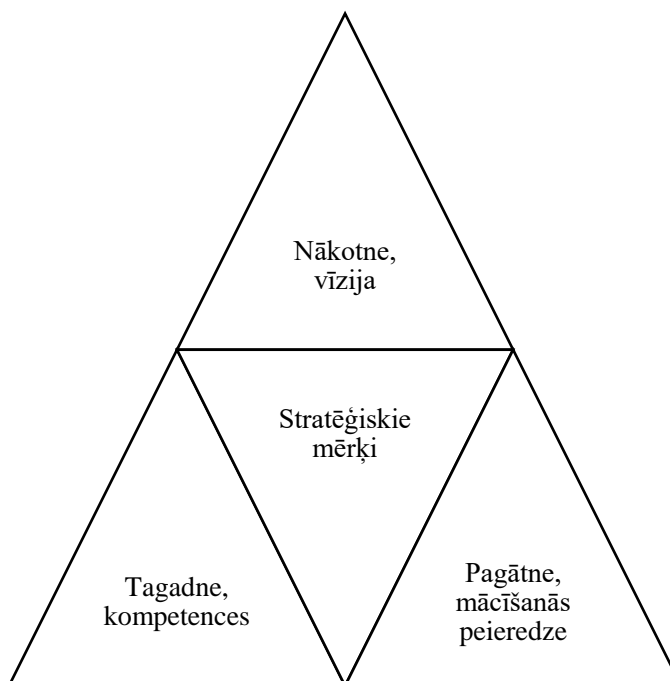
Abstraktā domāšana ir viens no kognitīvās darbības variantiem, kas ļauj domāt abstrakti, citiem vārdiem sakot, veicinot abstrakciju no nenozīmīgām detaļām, lai varētu uzskatīt radušos situāciju vai fenomenu kopumā. Šī priekšmetu veida garīgā darbība dod priekšstatu par attēla pilnīgumu, ļaujot to nenoteikt nebūtiskām detaļām. Bērnu veidošanās galvenā vieta ir abstraktās domāšanas attīstīšana mazu gadu vidū, jo šāda pieeja ļauj vieglāk atrast negaidītus risinājumus, uzminēt un atrast neparastas izejas no parādītajām situācijām. Tāpēc abstraktā domāšana ir cilvēka izziņas variants, kas ir objektu būtisko īpašību un mijiedarbības izvēle, novēršot uzmanību no pārējām viņu īpašībām un savienojumiem, kas tiek uzskatīti par privātiem un neesošiem. Šis teorētiskais vispārinājums palīdz atspoguļot pētīto objektu vai parādību galvenos likumus, kā arī prognozēt jaunus, iepriekš nezināmus modeļus. Abstraktie objekti ir nedalāmi vienības, kas veido cilvēka domāšanas darbību saturu, proti, secinājumus, matemātiskos elementus, konstrukcijas, spriedumus, likumus, jēdzienus

utt. Abstraktā cilvēka domāšana dod iespēju iziet ārpus noteiktajām normām un noteikumu kodiem, kā rezultātā tiek sasniegti jauni atklājumi (Housepsych, a).

Konverģentā domāšana (spējas rast vienu – vispiemērotāko un loģiskāko problēmas risinājumu) ir pretēja diverģentai domāšanai. Konverģentā domāšanā cilvēki ir koncentrēti, lai atrastu pareizo atbildi, bet diverģentā domāšanā rada plašu loku jaunu ideju. Radoša domāšana bieži tiek uztverta kā problēmu risināšanas process, kas prasa abu apvienojumu, tas ir, diverģento un konverģento domāšanu. Radošumam ir raksturīgs diverģentais domāšanas tips, un tam piemīt spēja rast daudz risinājumu situācijās, kad cilvēki, kam ir zemāka kreativitāte, var piedāvāt tikai dažus risinājumus, brīvi pāriet no viena problēmas aspekta uz otru un rast negaidītus, jaunus risinājumus (Lembertiene, Norbutiene, 2016, 12).

Diverģenta domāšana iekļauj verbālas un neverbālas domāšanas dimensijas, piemēram, ideju plūsmu, domāšanas elastību, oriģinalitāti, detalizētības līmeni. Pētījumi norāda uz to, ka diverģenta un konverģenta domāšana ir nepieciešama, lai risinātu problēmas. Konverģenta domāšana palīdz atrast vienu pareizu risinājumu konkrētajam gadījumam. Lai gan ir daudz literatūras par radošo domāšanu, tomēr ir daudz neatbildētu jautājumu (Lembertiene, Norbutiene, 2016, 12).

Stratēģiskās domāšanas spējas attīsta atsevišķi indivīdi. Tās var attīstīt arī visā organizācijā, kas izpaužas šādā veidā: iekšējā vidē tiek ģenerētas idejas, derīgās idejas tiek uztvertas ārējā vidē, tās sintezējot, attīsta informāciju lai radītu jaunu produktu, izveidotu jaunas stratēģijas un iekarotu jaunas pozīcijas tirgū (Silineviča, 119).

2.attēls. Stratēģiskās domāšanas skaidrojums (Silineviča, 120).

Tēlaino domāšanu, tāpat kā cita veida domāšanas, pamatoti var saistīt ar cilvēka intelektuālo darbību. Radošajā darbībā attīstītas tēlainās domāšanas spējas var uzskatīt par augstāko intelektuālās darbības komponentu. V. Hibnere akcentē, ka tēlainā domāšana „kā izziņas process vērsta uz vizuālās informācijas sagatavošanu ieceres realizācijai. Tēlainā domāšana ir „darbošanās” domās ar redzes tēlu, piemēram, attēla un sižetiska darba kompozīcijas modelēšana, sākotnējā tēla transformēšana – pārveidošana atšķirīgā variantā ar vizuālās kombinatorikas paņēmieniem (pārvieto elementus, grupē, pārgrupē, sabīda, pārbīda (maina vietām), dala, savieno, krusto, rindo, vadoties pēc iztēlotas vertikāles, horizontāles, diagonāles, citas slīpnes, kompozīcijas centra; ornamenta elementu ritmizēšana, kārtošana tieši blakus vai ar intervālu; reljefajos darbos papīra daļas ieloka, atloka, sarullē vienā vai otrā virzienā).” (Hibnere, 2000,95).

Pirmsskolas vecuma bērniem ir raksturīga uzskatāmi konkrētā, kā arī tēlainā domāšana, jo iztēle bērnībā ir vislabāk attīstītais izziņas process (Svence, 1999, 84).

Iztēle darbojas ar tēlu un priekšstatu, asociāciju ķēdēm. Tai ir nozīme abstraktās domāšanas sagatavošanā. Ar iztēli un tēlaino domāšanu saistās arī fantazēšana, kas raksturīga bērniem. Ar iztēli saistās arī zīmējumi. Kad švīkājumos parādās punkti, tas nozīmē, ka bērns sāk saprast, ka pastāv cieša saikne starp realitāti un zīmuļa iespējām to atveidot. Tas ir acu un rokas koordinācijas sākums, kas rodas 4 gadu vecumā. Tad arī notiek pāreja uz zīmējumu kā simbolu. Interesanti, ka bērns zīmē nevis to, ko redz, bet to, ko zina, ko domā asociatīvi, piemēram, ja pirms vāveres zīmēšanas iedod aptaustīt mīksto, pūkaino rotaļlietu, bērns zīmēs izjūtu, nevis vāveri (Svence, 1999, 84).

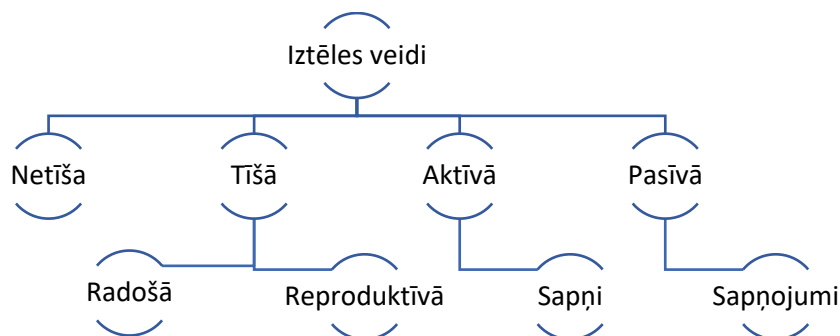
Piecu gadu vecumā zīmējumos parādās princeses un spēkavīri. Tie bieži ir saistīti ar dzimumidentifikāciju. Zēni un meitenes izsaka savus ideālus simbolu veidā. Taču visi spriedumi pa zīmējumiem un to atbilstību kādām bērna psihiskajām īpatnībām ir nosacīti (Svence, 1999, 85).

Iztēle (fantāzija) ir viens no tēlotājdarbībā visnepieciešamākajiem izziņas procesiem. Tās gaitā notiek jaunu tēlu radīšana apziņā uz iepriekšējo uztvērumu, iepriekšējās pieredzes pamata, ko jau glabā atmiņā (Hibnere, 1977, 13).

Iztēles pamatā vienmēr ir reāli pastāvošu priekšmetu un parādību elementi, kas iztēlē atspoguļojas dažādās jaunās kombinācijās. Ir divi ceļi, kā apziņā jau pirms darbības var būt konstruēti tās rezultāti: operējot ar tēliem un operējot ar jēdzieniem (Hibnere, 1977, 13).

Tēlu un jēdzienu kombinēšanā iztēles vai domāšanas pārsvars ir saistīts ar problēmsituācijas lielāku vai mazāku noteiktību (Hibnere, 1977, 13).

Iztēle operē ar tēliem, kas rodas sajūtās un uztverē un nostiprinās atmiņas priekšstatos. No šiem tēliem iztēle veido jaunas sakarības. Tāpēc iztēle ir cieši saistīta ar tēlaino atmiņu (Elenavorosilova, 2017).

3.attēls. Iztēles veidu sistēma (Elenavorosilova, 2017, a).

Izšķir vairākus iztēles veidus, no kuriem tēlotājdarbībā īpaši nozīmīga ir atveidojošā (reproduktīvā) un radošā (produktīvā) iztēle (Hibnere, 1977, 13).

Reproduktīvā iztēle ir jauna tēla veidošanas process, kas noris parasti uz šī tēla vārdiska apraksta vai nosacīta attēla pamata. Reproduktīvā iztēle veidojas un attīstās, lasot literatūru, apskatot attēlus, shēmas, plānus. Bet, lai aprakstītie tēli veidotos, ir nepieciešamas zināšanas, uz kurām tie var balstīties (Elenavorosilova, 2017, a).

Ar atveidojošās iztēles palīdzību pēc apraksta vien cilvēks var priekšstatīt sev tālas zemes, senus vēsturiskus notikumus, dažādas situācijas. Tā, piemēram, bērns, kurš nekad nav redzējis tuksnesi, var skatīt to savā iztēlē, klausoties pieaugušo stāstījumu vai lasot aprakstu par to: iztēles darbību papildina dzīvē uztverti dabas elementi: jūrmalas kāpas, karsta diena, dažādi augi (Hibnere, 1977, 13).

Atveidojošā iztēle ir bagātīgs avots bērna tēlotājdarbības iecerēm. Atveidojot iecerētos tēlus zīmējumā, veidojumā vai aplikācijā, bērna psihiskā darbība noris sevišķi intensīvi. Lai panāktu apziņas tēlu pietiekamu skaidrību, bērns piepūlē gan atmiņu, gan domāšanu un arī pats ieņem noteiktu emocionālu attieksmi pret iztēlojamo parādību (Hibnere, 1977, 13).

Svarīgi, lai bērns atmiņā saglabātu gan ziedošās pļavas, viļņojošas rudzu druvas, gan mirdzošas jūras tēlu. Jāmāca bērnam novērot darba un sadzīves ainas, cilvēku sejas un pozas. Daiļliteratūra, mākslas darbu aplūkošana, teātris, kino un televīzija var iespaidus padziļināt, bagātināt, bet nevis aizstāt to (Hibnere, 1977, 13).

Gada pirmajā pusē no pirmsskolas bērnu pārsvarā reproduktīvo iztēli, mehāniski reproducēt saņemtos formā attēlus iespaidus. Šī pieredze var iegūt ar bērna kā rezultātā tiešās realitātes uztveri, klausīties stāstus, pasakas, skatīties filmas. Attēli iztēles šāda veida realitātes nav samazināts līdz intelektuālo un emocionālo pamatu. Attēlus parasti spēlē, kas ir bijusi par bērna emocionālo iespaidu, kas viņam ļoti specifiskas emocionālās reakcijas, bija īpaši interesants. Kopumā iztēle pirmsskolas vecuma bērniem joprojām ir diezgan vāja (Kuraev, Pozharskaya, 2002).

Radošā iztēle – tas ir patstāvīgs jaunu, oriģinālu tēlu veidošanas process. Šo tīšās iztēles veidu nosaka cilvēka praktiskā darbība. Cilvēks izvirza sev mērķi izveidot jaunu priekšmetu un cenšas savienot tēlainās atmiņas priekšstatus par šī tipa priekšmetiem, lai izveidotu jaunu tēlu. Pēc tam šis tēls tiek īstenots jaunas formas, izmēru, izskata utt. priekšmetā (Elenavorosilova, 2017, a).

Par radošo iztēli sauc tādu apziņas darbību, kuras gaitā notiek jaunu tēlu radīšana. Šādai iztēlei ir liela nozīme visos cilvēka radošās darbības veidos: tā piedalās rakstnieka, gleznotāja, tēlnieka, komponista, zinātnieka un izgudrotāja darbā. Bērni vēl nevar savas zināšanas izmantot sabiedriski nozīmīgiem mērķiem: atklāt kaut ko jaunu zinātnē, konstruēt raķeti, ar ko lidot kosmosā utt. Ar iztēles palīdzību viņi padziļināti un emocionāli izzina objektīvo īstenību, pieaugušo cilvēku dzīves un darba pieredzi (Hibnere, 1977, 14).

Radošā iztēle nav tikai metode, bet arī apziņas stāvoklis, kas sniedz dziļu izpratni par to, ka esam nepārtraukti universa radītāji, ka esam atbildīgi par visām tā esamības acumirkļiem (Gavaina, 1996, 74).

Bērni, kam ir labi attīstīta iztēle, parasti zīmē, veido un aplicē radoši, nekopējot paraugus, - tā ir viņu dabiskā reakcija uz jauniegūto informāciju (Hibnere, 1977, 14).

Jau pirmsskolas vecumā radošās iztēles realizācijas gaitā bērni zīmējumos un veidojumos vērojamas individuālas īpatnības, kas izpaužas atšķirīgi attēlotajā saturā, izraudzītajās krāsās, tehnikā. Šajā posmā viņu darbos parādās tā sauktā tematiskā specializācija (Hibnere, 1977, 14).

Vecākā pirmsskolas vecuma, kad ir patvaļīga iegaumēšanas reproduktīvā iztēle, mehāniski reproducēt realitāti pārvēršas radošu iztēli. Galvenā darbība, kas izpaužas radošo iztēli bērni ir gabals-lomu spēles (Kuraev, Pozharskaya, 2002).

Radošā iztēle tiek uzskatīta arī par aktīvu iztēli, tā ir iesaistīta jauno attēlu veidošanā radošajā darbībā, mākslā, zinātnē un tehniskajā darbībā. Komponisti, rakstnieki un mākslinieki izmanto tādu procesu, kas viņu mākslā atspoguļo dzīvi attēlos. Tie rada mākslinieciskus attēlus, ar kuriem viņi atspoguļo dzīvību pēc iespējas patiesi un nevis

fotokopē dzīves notikumus. Šie attēli atspoguļo arī radošās personības individualitāti, savu attieksmi pret dzīvi, mākslas stilu (Housepsych).

Radošā iztēle tiek izmantota arī zinātniskajā darbībā, ko nevar interpretēt kā parastu parādību mehānisku izziņu. Hipotēžu uzbūve ir radošs process, ko pēc tam apstiprina prakse.

Bērnu un vecāku darbošanās dabā ar dabas materiāliem rosina iztēles attīstīšanos un harmonijas izjūtu. Ja bērns attīstīs prasmes radoši darboties ar smiltīm, čiekuriem, gliemežvākiem utt., tad, strādājot ar zīmuli un krāsām, viņam jau būs pazīstams radošais mākslinieciskais process, jo daba ir vislabākā skolotāja. Simboliskās darbības psihologi saista arī ar zīmēšanu, kam ir liela nozīme gan agrīnās bērnības periodā, gan pirmsskolas un sākumskolas vecumposmā. Pieaugušo uzdevums ir radīt apstākļus pasaules izzināšanā, palīdzēt bērnam saskatīt ko jaunu pazīstamās lietās, parādībās. Sarunās ar bērnu vecāki var palīdzēt apkopot šo pieredzi un izdalīt tajā galvenās iezīmes, piemēram, pavasarim raksturīgās iezīmes – saulīte, plaukstoši pumpuri, pavasara ziedi utt. Zīmēšana var būt arī rotaļīgs un izglītojošs pasākums, ko var izmantot darbā ar bērniem jau kopš agrīna vecuma, kad viņi ir iemācījušies staigāt un labāk izprast savus vecākus un citus cilvēkus. Bērni kopā ar pieaugušajiem no dažādiem dabas materiāliem un vienkāršiem priekšmetiem var veidot radošas gleznas vai mākslinieciskus darbiņus, nav jāprobežojas tikai ar plakanu zīmējumu uz papīra. Tieši trīsdimensiju izpausmes veids maziem un sākumskolas vecuma bērniem ir vispiemērotākais radošu darbu veidošanā, jo bērniem ir liela motivācija pēc jauniem iesaistītiem, izziņas, un materiāli un izteiksmes veidi tajā ir vienkārši un neierobežoti (Hofmane, 2015).

Iztēlei kā garīgajam procesam ir noteiktas funkcijas, kas palīdz cilvēkiem kļūt par īpašām. Kognitīvā funkcija ir ietverta cilvēka izredzes paplašināšanā, zināšanu apguvē, cilvēka uzvedības veidošanā nenoteiktā situācijā, vadoties pēc pieņēmumiem un apsvērumiem. Prognozēšanas funkcija paredz, ka iztēles īpašības palīdz personai iesniegt gala rezultātu, kad notiek nepabeigta darbība. Šī funkcija palīdz veidot cilvēku sapņus un sapņus. Izpratnes funkcija atspoguļojas cilvēka spējai uztvert to, ko pašlaik piedzīvo persona, kādas emocijas viņš ir sajukums, kādas jūtas viņš piedzīvo. Līdzīga šai funkcijai ir empātijas stāvoklis, kad cilvēks spēj iekļūt otras pasaules pusē un saprast, kas to aizrauj. Aizsardzības funkcija nozīmē, ka, paredzot nākotnes notikumus, domājot par šo darbību gaitu un sekām, cilvēks var novērst nepatīkšanas, pasargāt sevi no iespējamām problēmām. Pašattīstības funkcija atspoguļojas cilvēka spējai fantazēt, izgudrot un radīt. Atmiņas funkcija ir izteikta cilvēka spējai atcerēties pagātnes notikumus, atkal radīt pagātnes kadrus galvu. Tas tiek saglabāts attēlu un atveidojumu formā (Housepsych).

Jūlijs Aleksandrs Students iztēli dēvē par fantāziju. Students uzskata, ka iztēle ir tādu priekšstatu darināšana, kas bagātāki par īstenības priekšstatiem. Fantāzijā izpaužas vairāk tikai radoša, brīva un apzinīga psihiska darbība. Ja atmiņā vēl ir pārsvarā reproduktīvais, fantāzijā jau visnotaļ valda produktīvais moments. Fantāzijā cilvēka apziņa veido psihiskus tēlus, kas, salīdzinot ar īstenības priekšstatiem, slēpj sevī liekāku dažādību un vispusību. Tamdēļ fantāzija visnotaļ radoša psihiska darbība. Vērojot fantāzijas izpausmes virzienus, Students apgalvo, ka tie var vērsties pagātnē, nākotnē un saistīties ar fantazētāja tagadnes darbību. Par pagātni cilvēks fantazē vairāk tad, ja tā viņam, salīdzinot ar tagadni, izliekas jaukāka, par nākotni – ja tagadnē viņa dzīvē viss sokas labi, ir panākumi, cerības un izredzes (Students, 1998, 153-154).

Daudzās domāšanas kombinācijas paver iespēju bezgalīgai fantāzijai – neskaitāmu pagātnes emocionālo atmiņu eksistēšana un tikpat afektīvs priekšstats par nākotni cilvēku piespiež fantazēt (Vigotskis, 2002, 38).

1.2. Bērna radošuma attīstība

Bērniem pirmsskolas vecuma beigu posmā var mērķtiecīgi attīstīt radošo iztēli. Ievērojot iztēles galvenos posmus, vispirms jārosina radošās darbības iecere, pēc tam – tās risināšana un realizēšana praksē (Hibnere, 1977, 16).

Bērna radošās ieceres rosinātāji var būt dažādi. Tie ir ikdienas novērojumi dabā un sabiedrībā, televīzijas pārraides un kinofilmas, rotaļas, mācības un praktiskā darbība, vienaudžu zīmējumi un mākslinieku darbi. Daudzveidīgā un vispusīgā vizuālā informācija jāizmanto tēlotājdarbības tematikas un sižeta izvēlei, kopīgi ar bērnu noskaidrojot, ko viņš zīmēs, veidos vai aplicēs (Hibnere, 1977, 16).

Bērni var attēlot cilvēku dažāda veida darbībā, dzīvniekus un dabas ainavas. Tā, piemēram, pēc tam, kad bērns zooloģiskajā dārzā redzējis dažādus dzīvniekus, viņš var tos uzzīmēt. Lai zīmējums izdotos labāk, bērnam, jau novērojot attiecīgos objektus, jāmaca domāt, kā viņš tos labāk varētu attēlot (Hibnere, 1977, 16).

Tā kā sākumā bērniem tiek izvirzīts uzdevums attēlot priekšmeta formu un dažkārt arī krāsu, tad, pētot priekšmetu, viņiem pirmām kārtām jāmaca izdalīt formu. Maziem bērniem tas nav viegli. Izpētes laikā audzinātājs nemitīgi pievērš viņu uzmanību formai. Un viņš jautā nevis vienkārši: “Kāda ir bumbiņa?”, bet gan: “Kāda ir bumbiņas forma?” (Poddjakova, Avaņesova, 1986, 24).

Bērni jau piedzimst radoši. Viņiem ir jādara daudz pavisam jaunu un nezināmu lietu. Bērni paši pēta, apgūst, izmēģina. Un tas, bez šaubām, ir pareizi. Tā bērns iemācās sasniegt mērķus, pārvarēt šķēršļus un atrisināt sarežģītus uzdevumus. Bērns pēc būtības ir radošs un vieglāk izpauž savas radošās spējas, iespējams, tāpēc, ka lielu daļu laika viņš pavada darot ko radošu – viņš krāso, būvē, kārtu, ceļ torņus (Māmiņu klubs, 2017).

Radošu darbību pirmsskolā sekmē ar attīstošām rotaļām, vizuālo darbību, bērnu literatūru, dziedāšanu, instrumentu spēli, brīvām kustībām, ritmiku, kuros svarīga ir bērna iedzimtā spēja uztvert un diferencēt muzikālos un valodas skaņu signālus un uztveres asums. Bērns, īstenojot savas aktuālas vajadzības patstāvīgā darbībā, pats veicina savu radošumu (Līduma, 2016).

Rotaļas ir vēl viena ļoti svarīga aktivitāte, kas nav saistīta ar radošumu tieši, taču tai ir nepieciešamas labas radošās spējas. Pirmsskolas vecuma bērns lielāko daļu laika pavada spēlējoties – tā viņš iepazīst un izsaka savas emocijas, tādējādi uztverot spēlēšanās pieredzi un atrodot savu vietu dzīvē (Māmiņu klubs, 2017).

Radošumu, lai gan tas ir daļēji iedzimts, ir iespējams attīstīt un veicināt:

1. **Spēlēties kopā ar bērnu.** Ļoti svarīgi ir bērnu atbalstīt un iedrošināt – izrādīt interesi par viņa veikumu, un paslavēt. Lai iejustos bērna tēlā, lieliski palīdz rotaļlietas. Jāiedrošina bērnu radīt pašam savu scenāriju, sadaliet lomas un izspēlēt dažādas situācijas. Bērnam nāksies izmantot savu iztēli un radīt stāstu katram varonim. Komplektos atrodamie klucīši un figūras ir droši maziem bērniem, kuri bieži vien cenšas iepazīt priekšmetus, liekot tos mutē. Tie sniedz iespēju uzbūvēt ne tikai vienkāršu torni, bet arī māju iemīļotajam pirātam, kuģi, tiltu un realizēt vēl daudz citu ideju, kuras var rasties bērna fantāzijā.
2. **Veicināt bērna vēlmi uzdot jautājumus un atbildēt uz tiem.** Atvērtie jautājumi, kas veicina iztēli un radošumu, ļauj bērnam izteikt savas domas, emocijas un brīvi dalīties ar idejām. Bērns saprot, ka viņa viedoklis ir svarīgs, un viņš iemācās arī klausīties. Izmantot rotaļu figūras un uzdot dažādus jautājumus: “Kā sauc šo figūriņu?”, “Kas viņam patīk?”, “Kur viņš dzīvo?” un citus, kas mudina pielietot fantāziju.
3. **Veidot bērna apkārtējo vidi tā, lai veicinātu vēlmi pētīt un spēlēties.** Ļaut bērnam pieskarties dažādu formu un krāsu priekšmetiem, sajūst dažādas faktūras – mīkstu rotaļu lācīti, apaļu bumbu vai minifigūru. Jautāt, kas viņam patīk vairāk un kā viņš šīs lietas raksturotu.
4. **Nenoniecina bērna noteikumus.** Ļaut bērnam izdomāt savus spēles noteikumus. Lai gan dažreiz šķiet, ka bērns dara kaut ko nepareizi, nesteidzieties kritizēt un labot viņu. Labāk

uzsākt sarunu. Noskaidrot, kāpēc bērns ir rīkojies tieši tā. Pieaugušie var būt pārsteigti par to, kādu interesantu pamatojumu sniegs jūsu mazulis.

5. **Izvairīties no radošuma “traucētājiem”.** Neizdarīt spiedienu uz bērnu. Jūtot, ka kāds viņu vērtē, bērns sāk justies vainīgs par savām kļūdām, atkāpšanos no normām, neiederēšanos standartos. Tas var radīt situāciju, ka turpmāk bērns sevi ierobežos līdz darbībām, kas jau ir zināmas un iepriekš tikušas pozitīvi novērtētas. Starp citu, arī balvas aplāpē radošumu. Tas bērnam parāda, ka darbs tiks salīdzināts, likts konkrētos rāmjos, mērīts vai kā citādi vērtēts. Šādā veidā bērns atkal tiek ielikts konkrētu noteikumu rāmī. Rotaļu laikā bērnam pašam ir jāspēj izdomāt savus spēles noteikumus.
6. **Nebaidīties no nekārtības.** Ļaut bērnam spēlēties ar vairākām rotaļlietām vienlaikus. Varbūt viņš veido garu stāstu ar daudziem aktieriem? Netraucēt bērna rotaļas ar aizrādījumiem par jucekli, citādi nākamreiz viņš vairs neizvēlēsies šādu rotaļu. Labāk iemācīt bērnam sakārtot rotaļlietas pēc spēles beigām vai darīt to kopā ar viņu. Radošums ir spēja domāt neatkarīgi, neiespīdoties no stereotipiem, radīt jaunas idejas, ātri orientēties problēmsituācijās un atrast pareizos risinājumus. Tas ir izteiksmes veids, kas ļauj izteikt personības attieksmi pret pasauli. Nepieciešams atbalstīt bērna neatkarību, spēju brīvi izvēlēties un saglabāt demokrātiskas attiecības. Tā tiek veicināta kreatīvas personības iezīmju veidošanās. Katrs vecāks vēlas visu to labāko savam mazulim, tāpēc pavadīt vairāk laika, klausoties bērna domās un idejās, un tādā veidā palīdzēsiet pozitīvas personības attīstībā (Māmiņu klubs, 2017).

Kad bērns jau prot uzzīmēt apkārtējā dzīvē novēroto, ir derīgi rosināt viņu tēlos atainot arī dzirdēto, piemēram, stāstu, pasaku vai dzejoli. Ja bērns ir redzējis mākslinieka ilustrācijas, tad viņam jāpadomā, kā savādāk attēlot to pašu sižetu (Hibnere, 1977, 16).

Bērnu radošās iztēles attīstībā vērojamas arī individuālas iezīmes. Tā, piemēram, bērni, kam raksturīga nosliece uz lietišķo mākslu, katru dabas priekšmetu attēlo dažādos variantos, mainot gan tehniku, gan mākslinieciskās izteiksmes līdzekļus (Hibnere, 1977, 17).

Bērnu patstāvīgajā vizuālajā darbībā vērojama radniecīgo iemaņu savstarpējā ietekme:

- 1) pozitīva, sekmējoša ietekme – transfēra (fr.transfert, latv. transferre – pārnest);
- 2) kavējoša ietekme – interference (lat.inter -starp + ferio – situ, bojāju), tas nozīmē, ka tikko pagūtās jaunās mācību vielas komponentes vietu ieņem līdzīgas agrāk apgūtas mācību vielas komponentes, kas kavē sekmīgi apgūt jauno mācību vielu. Lai to novērstu, ir nepieciešama profilakse (Hibnere, Grasmane, 2000, 17)

Mākslinieciski radošajā darbībā interference veidi ir vairāki. Visizplatītākā kavējošā ietekme ir rakstīšanas iemaņu interference zīmēšanas iemaņās. Tā rodas tajā periodā, kad

bērni intensīvi apgūst rakstītprasmi. Bērni raksta ik dienas pa stundai vai vairāk, bet skolā parasti zīmē tikai vienu stundu nedēļā. Rakstot rokas kustības ir ar standartizētiem noteikumiem un ierobežojošiem nelielā, šaurā – “mikro” laukā strap līnijām. Minētā interference izpaužas šādi: zīmēšanās nodarbībās bērni satver un lieto zīmēšanas piederumus līdzīgi tam, kā viņi to dara rakstot; tāpat kā rakstīšanas laikā, bērns atbalsta uz galda vai sola abu roku apakšdelmus, un arī zīmēšanā pagriež lapu slīpi. Bērni vāji orientējas papīra lapas visā lielajā – “makro” laukumā. Tādēļ zīmējot (tāpat kā rakstot) viņi attēlus kārto horizontālās rindās – kā eiropieši raksta – no papīra lapas kreisā augšējā stūra. Zīmēšanai nepieciešamajās rokas kustībās interference galvenokārt izpaužas šādi: bērni zīmē lēnām (zīmējot vajadzīgs dažāds rokas kustību temps), rokas kustību amplitūda ir maza (attēli tādēļ ir sīki), vertikālajām līnijām un vertikāli zīmētiem attēliem ir nosliece pa labi – rokraksta slīpumā, apļa vietā zīmējumā parādās ovāls (Hibnere, Grasmane, 2000, 17)

Radošuma attīstību var salīdzināt ar fiziskajiem treniņiem. Cilvēkiem no dabas ir dots ķermenis, bet tikai no cilvēka piepūles ir atkarīgs, vai tas būs lokans un stiprs, vai kļūs vecs un nonēsāts. Pats par sevi ķermenis, ja to netrenēt, labāks nekļūs. Tā ir arī ar radošumu – dots tas ir visiem, bet tikai no cilvēkiem pašiem ir atkarīgs, attīstīsies tas vai nē. Radošumu trenēt var mērķtiecīgi. Var veikt noteiktus vingrinājumus un tehnikas, bet var visu laiku izdomāt kaut ko jaunu, ar savu darbu saistītu. Galvenais, uzturēt savas smadzenes un domas tonusā, dod tām pastāvīgu slodzi. Cilvēki uzskata, ka viņi nav radoši tāpēc, ka sevi nepazīst. Eksistē daudz ceļoņu, kāpēc cilvēki sevi tā sāk uzskatīt, bet tie visi pārsvarā formējas jau bērnībā.

- 1) mēs cenšamies attīstīt radošās spējas jomā, kurā mums nav dabas dotu talantu. Piemēram, cilvēkam ir literāta spējas, bet vecāki viņu sūta uz mūzikas skolu. Šajā gadījumā viņš neattīstīsies kā rakstnieks un arī neveidosies kā mūziķis. Viņš ienīdīs mūziku un uzskatīs sevi par neveiksminieku, jo tā arī nespēja iemācīties spēlēt.
- 2) Audzināšanas procesā bērns var saskarties ar pieaugušām autoritātēm, kuras kritizēs viņa radošuma izpausmes. Bērniem nav spēju analizēt, vai tā ir, vai nav patiesība, ko viņam saka. Viņi visu uztver burtiski. Ja bērnam saka, ka viņam nav talantu, tad viņš tā arī uzskatīs. Ar laiku šis balsis pārceļas uz bērna galvu un pārvēršas par Iekšējo Kritiķi, kurš nākotnē neļaus vērt muti vaļā un radīt.
- 3) Vecāki, kuri pieprasa no bērniem panākumus jau agrā vecumā. Tādi vecāki neļauj bērnam attīstīties viņam vajadzīgajā režīmā. Viņi grib, lai bērnu rezultāti uzreiz ir ideāli, ja tā nenotiek, tad bērns tiek lamāts, sodīts. Ne jau visi bērni var tikt galā ar tādu presingu, tāpēc viņi labāk atsakās no iespējas radīt.

- 4) Radošums prasa drosmi. Bet, ja radošums mums nes briesmas, tad nodarboties ar to mums vairs vispār negribas. Piemēram, ja kāds no jūsu eksperimentiem tika skolotāja, visas klases priekšā, izsmiets. Jo biežāk bērna radošumu tiek nosodīts, jo ātrāk viņš pieņem lēmumu neko nedarīt.
- 5) Ne visi vecāki ir gatavi veltīt bērnam tik laiku, cik viņam ir vajadzīgs. Bērnu radošums prasa daudz uzmanības un enerģijas. Kādreiz vecākiem ir daudz vieglāk bērnu nosēdināt televizora priekšā, nevis nodarboties ar viņu. Ja bērns ir ļoti aktīvs, tad vecākiem vienkāršā ir bērnu apstādināt, nevis mudināt. Ja bērns bērnībā neko neradīs, tad viņš, varbūt, tā arī nekad neuzzinās, uz ko viņš ir spējīgs (Creventstudio, 2016).

D.Kalēja–Gasparoviča, analizējot dažādas radošuma izpratnes, piedāvā detalizētu radošas personības teorētisko raksturojumu:

- radošas personības raksturojošie komponenti (piemēram, oriģinalitāte, novatorisms, drosmē, uzdrīkstēšanās spēja, iekšējā brīvība u.c.)
- radošas personības attīstošie komponenti (piemēram, individuālās vērtības, vajadzības, motīvi, dzīves virziena un jēgas izjūta u.c.),
- radošas personības pētīšanas komponenti (piemēram, pašapziņa, pašvērtējums, racionālu risinājumu spēja, interese, atvērtība jaunai pieredzei u.c.)
- radošas personības izpausmes (piemēram, pozitīva dzīves uztvere, izpausta jūtās, saskarsmē, domāšanas procesi, introversija un ekstraversija, pašizpausme u.c.) (Kalēja–Gasparoviča 2012, 122)

Balstoties šajā raksturojumā, radošums kā domāšanas un motivācijas veids potenciāli piemīt jebkurai normālai psihei, un mākslinieciskā jaunrade ir iespējama arī bez mākslinieciska ģēnija vai īpaša talanta klātbūtnes. Tādējādi ir pamatots, ka radošums var kļūt arī par mācību satura komponentu (Kalēja–Gasparoviča 2012, 122).

1.3. Radošā darbība

Radoša darbība „Pedagoģisko terminu skaidrojošā vārdnīcā” tiek skaidrots, kā – īpašība būt radošam, spēja radīt jaunas materiālās vai garīgās vērtības, vai sakārtot idejas un reālās īstenības parādības īpatnējās attiecībās, izteikt oriģinālas, interesantas domas, pieejas (Mahmutova, 1987, 45).

Radoša darbība ir viss bērna attīstības avots. Pedagoģa galvenais uzdevums ir veicināt bērnu iztēles attīstību, radīt tādas pedagoģiskos apstākļus, lai bērni iegūtas zināšanas, prasmes un attieksmes savā darbībā mācītos izmantot radoši. Galvenie bērnu radošās darbības

izpaušmes veidi ir improvizēšana ar savu pieredzi. Bērns būs atklājis to, ko agrāk nezināja, radījis to, ko agrāk neprata radīt. I. Freiberga norāda, ka radošā darbība vienmēr sākas, ar subjektīvi apzinātu problēmu, kas tiek mērķtiecīgi risināta, variatīvi izmantojot subjekta esošo pieredzi. Radošu darbību stimulē iespēja veikt radošu darbu (Freiberga, 1997, 57, 72-73).

Kreatīva jeb radoša darbība psiholoģijā tiek skaidrota kā darbība, kuras rezultātā personība darina kaut ko individuāli izteiktu (Picka, 1990, 155).

Radošums (radītspēja) jeb kreativitāte ir spēja radīt jaunas idejas vai konceptus. No zinātniskā viedokļa, radošas domas rezultātā rodas gan oriģināla, gan piemērota ideja. Ikdienas uztverē radošums vienkārši ir māka radīt ko jaunu. Lai gan vairāki cilvēki uzskata, ka radošums ir iedzimts, citi apgalvo, ka to var iemācīt (Ivetap, 2011).

Radošas darbības iespējamību nodrošina zināšanu sistemātiskums, to klasificēšana un sakārtotība, izmantojamība un dinamiskums, bērna prasme analizēt, kas ļauj oriģināli ieraudzīt lietas un parādības, pieredzē asimilēt jaunas zināšanas un izmainīt viedokli jaunas informācijas ietekmē. Radošās prasmes attīsta tāds mācību process, kurā bērnam ir iespējams patstāvīgi darboties, piedāvāt oriģinālus risinājumus un pamatot tos ar subjektīvu novērtējumu un redzējumu – bērnam ir tiesības uz savu viedokli. Radošas darbības produktā izpaužas paša darītāja individualitāte (Žogla, 2001, 210).

Radošajā darbībā obligāts mākslinieciskās darbības komponents ir patstāvība, kas prasa grūtību pārvarēšanu. Līdz ar to bērna patstāvīgo darbību var aplūkot kā noteiktu radošas darbības rezultātu. Ja bērni mākslinieciskās darbības rezultātā attēlo kaut ko jaunu, kas atšķiras no parauga vai dotā varianta, tad bērna patstāvīgā darbība tiek dēvēta par radošu jeb kreatīvu. Kā raksta I. Frīdenberga - pirmsskolas vecuma bērnu mākslinieciskā darbība aplūkojama kā attieksmju veidošanās process pret apkārtējo pasauli. Bērnu patstāvības līmenis mākslinieciskajā darbībā pieaug līdz ar viņu attīstību un iespējām veikt sarežģītākas fiziskās un garīgās darbības. Ar radošo darbību var mērķtiecīgi attīstīt bērnam tādas īpašības kā krāsu, formu u. c. uztveri, iztēli, gaumi utt. (Frīdenberga, 2003, 4,7).

Psiholoģijā izšķir vairākums radošas darbības posmus: ieceres rašanās; ieceres "iznēsāšana" jeb nobriešana; ieceres realizācija un dažādi individuāli izteikti starpposmi. Minētie posmi, kā arī starpposmi savā starpā ir cieši saistīti. Pirmsskolas un jaunākā skolas vecuma bērnu radošajā tēlotājdarbībā šie posmi nav skaidri izteikti: tie parasti ir it kā savijušies, tādēļ tos pat grūti atšķirt citu no cita. Parasti bērns tos savā aktīvajā radošajā darbībā pat neapzinās. Tādēļ par viņa mākslinieciskās jaunrades īpatnībām spriež galvenokārt pēc viņa darbības rezultāta (Hibnere, 1977, 15).

Terminu un svešvārdu vārdnīcā vārds “iecere” ir formulēts kā izdomāts, ielānots, nākotnē īstenojams nodoms, plāns (Vārdnīca). Taču, kā autore saprot, lai kaut ko ielānotu vai iecerētu, ir jābūt jebkādai pieredzei, jo radošuma pamatā, autore uzskata, ka ir pieredze, vienalga kāda, taču pieredze.

1.tabulā redzama sakarība starp minētajiem posmiem un vizuālās mākslas studiju procesa realizācijas posma subjektīvajiem komponentiem, kas teorētiski apstiprina pedagoģiskās darbības vizuālās mākslas apguvei studijās psiholoģisko pamatu.

1.tabula Vizuālās mākslas apguves un radošā procesa posmu sakarības (Birkerts, 1922)

Radošā procesa posmi	Vizuālās mākslas apguves posmi
Ieceres rašanās notiek uz plaša motivāciju fona, kad rodas impulss radošai aktivitātei.	Emociju atraisīšanās un attīstība – metodiskā pieeja, impulsa rašanās, mērķievirzes, mērķtiecīgi darbības kritēriji, informācijas vākšana, idejas radīšana (iedvesmas avoti).
Ieceres nobriešana (iznēsāšana, inkubācija). Posms var būt dažāds pēc ilguma un psiholoģiskās norises. Tas saistīts ar intensīvu apziņas darbību	Vizuālās uztveres mērķtiecīga attīstīšanās – idejas attīstīšana un īstenošana (māksliniecisko līdzekļu izvēle). Procesi – tiešās uztveres vingrinājumi, ekspresīvās tehnikas, analogās un intuitīvās tehnikas, metamorfozes tehnikas (izmainīšana, pārveidošana, jauns pielietojums), iejušanās (mākslinieciskās spējas un prasmes).
Ieceres realizēšana ir atbildīgs posms, kas parāda, kā cilvēka domas un vērojumi no subjektīvām parādībām pārvēršas par objektīvi uztveramām. Nav izslēgta iespēja, ka darba gaitā iecere var mainīties. Ieceri realizējot, aktivizējas apziņa, aktualizējas zemapziņa, ieslēdzas virsapziņa, precīzi darbojas domāšana un iztēle, rodas iecerei visatbilstošākā realizācija. Šajā posmā	Pārdzīvojums vizuālās mākslas procesā kā vērtība – noturīga motivācija idejas īstenošanai, neatlaidības un gribas piepūle. Īstenojas indivīda subjektīvo parādību (domas, ideju pieteikumi un vērojumi) pārvērtības par citiem objektīvi uztveramiem tēliem. Parādās attieksme pret vizuālās mākslas apguvi studijās. Individualitātes pašizziņa un attīstība. Radošā procesa un mākslas pieredze (darbības prieks, apzinātā un neapzinātā mijdarbība). Radošo spēju attīstība.

nepieciešams regulārs darbs, neatlaidība un gribas piepūle.	
Ieceres pārbaude – pabeigtā darba pilnveidošana, labošana, rezultāta salīdzināšana ar sākumā izvirzīto mērķi.	Pašrealizācijas iespēju īstenošana jaunrades procesā – personiskā ieguldījuma (personība) un ieguvuma (produkts) izvērtēšana, radošās darbības (process) kvalitāte. Motivācija jaunradei, jauniem izaicinājumiem, personīgā jēga vizuālās mākslas apguvei. Brīvas, personīgi nozīmīgas darbības pieredze. Radošā pieredze.

Ieceres jeb idejas tās ir asociācijas. Jebkura iecere, nav svarīgi kādā līmenī, tā ir saikne ar iepriekšējām iecerēm. Šīs asociācijas cilvēka smadzenēs uzplaiksnī pastāvīgi, neatkarīgi no tā, cilvēks grib vai negrib, lai tās uzplaiksnī. No tā var secināt: no nekā nevar izveidot ieceri. Iecere veidojas saistībā ar vairākām jau esošām un jebkuras smadzenes rada unikālas asociācijas starp šo sapratni (Кшеминский, 2016).

Radošumam ir vairākas iezīmes - tā ir pārveidojoša, mērķtiecīga un patstāvīga darbība. Radošā darbība vienmēr sākas ar subjektīvi apzinātu problēmu, kas tiek mērķtiecīgi risināta, variatīvi izmantojot bērna esošo pieredzi. Aplūkojot radošās darbības psiholoģiju, jāaplūko arī tās posmu jeb etapu teorija. Kā zināms, psiholoģijā pieņemts “ radošajā darbībā izdalīt četrus posmus, kurus R. Beļickis raksturo šādi:

1. analīze nozīmē „ieiešanu problēmā”, aptverot to kopveselumā. Tas ir radošs uzdevums bērnam – balstoties uz informāciju, pārdomu materiālu, apzināties problēmu, pieņemt to tīri subjektīvi un noformulēt. Šī posma pamatā ir vajadzības, ko izsaukusi saņemtā informācija, un šo vajadzību apmierināšanas vēlmes ir kaut ko darīt! Tā slēpj vēl neapzinātus darbības motīvus. Šis posms beidzas ar problēmas apzināšanos, iespējamo radošo uzdevumu izvirzīšanu.
2. notiek iespējamo uzdevumu intuitīva risināšana. Uz esošās pieredzes balstoties, tiek apdomāts, izvērtēts jaunais pārdomu materiāls, tiek izvirzīti dažādi iespējamie atrisinājuma ceļi un varianti. Izvirzīšana ir intuitīva, emocionāla un meklējoša.
3. notiek intuitīvās darbības verbālā apzināšanās. Uzdevumi tiek skaidri izvērtēti, apzināti un secīgi formulēti.
4. notiek šo uzdevumu veikšana – tiek atlasīti līdzekļi, veikti konkrēti uzdevumi. Šajā posmā notiek visa indivīda esošas pieredzes izvērtēšana un jaunu ceļu meklējumi praktiskā darbībā, lai uzdevumus atrisinātu (Beļickis, 2001, 56).

Lai skolotājs spētu mērķtiecīgi sekmēt katru no šiem posmiem ir nepieciešamas zināšanas par bērnu atbilstoša vecumposma īpatnībām, kas ļautu labāk izprast bērnu. Radošu nodarbību plānošana balstoties uz bērna pieredzi, spējām. Liela nozīme ir pareizai uzdevuma izklāstei, lai tas būtu bērnam saprotams. Piedāvāt dažādus darba materiālus un dažādas mākslas tehnikas, kas bērniem sniegs priekšstatus mākslā.

1.4. Pedagoģa loma radošās darbības sekmēšanā

Pedagoģiskā darbība – process, kurā pedagoģa vadībā tiek īstenoti pedagoģiskie (mācību un audzināšanas) uzdevumi, veidojot izglītotu, attīstītu izglītojamā personību un liekot pamatus izglītojamā sekmīgai socializācijai un aktīvai darbībai. Tātad pedagoģiskajā procesā bez mācību procesa notiek arī audzināšanas process. Pedagoģiskajā praksē mācību procesu un audzināšanas procesu ir grūti atdalīt vienu no otra, jo tie ir cieši saistīti savā starpā (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000).

Pedagoģiskā procesa izmaiņas dažos nosacījumos ir pedagoģiskais eksperiments. Tam ir radošs raksturs. Tiek veidoti jauni mācību un izglītības darbi. Atkarībā no mērķa pedagoģiskie eksperimenti tiek sadalīti sugās:

- noskaidrot, kas māca jau pastāvošās pedagoģiskās parādības;
- radošs, veidojot, pārveidojot - rada jaunas veida pedagoģiskas parādības;
- eksperimenta pilnveidošana, pārbaudot pēc hipotēzes, pārbauda šo problēmu.

Tas arī atšķiras rīcības vietā un var būt laboratorijas vai dabas.

Eksperiments, pirmkārt, ir pētniecība (Srimathumitha)

Pedagoģiskie eksperimenti var būt dažādi. To klasifikāciju var izveidot uz dažādu pazīmju pamata:

- a) pēc eksperimentālo apstākļu darbības laika – ilgstošais un īslaicīgais;
- b) pēc pētāmo pedagoģisko parādību struktūras – vienkāršs un sarežģīts;
- c) pēc pētījuma mērķiem – pedagoģisko procesu pārveidojošais eksperiments (to dažkārt sauc par radošo eksperimentu), konstruējošais eksperiments;
- d) pēc eksperimenta norises organizācijas – dabiskais, laboratorijas (Albrehta, 1998, 16).

Saistībā ar radošo darbību, autore raksturo radošo eksperimentu, jo radošuma veicināšanai bērnam visbūtiskākā loma ir vecākiem un pedagogiem, kas ar bērnu pavada visvairāk laika, palīdzot apgūt turpmākajai dzīvei noderīgas iemaņas.

Radošajā (jeb pārveidojošajā) eksperimentā notiek aktīva pedagoģiska procesa pārkārtošana, izdarot pārmaiņas bērnu kolektīvā (un katra bērna) dzīves saturā un formās

saskaņā ar izvirzīto hipotēzi un sabiedrības cilvēka audzināšanas mērķiem. Šāds eksperimentālais pedagoģisks darbs rada jaunu audzināšanas pieredzi. To iesāk nevis ar pieredzes pētīšanu, bet ar pieredzes radīšanu. Radošais eksperiments organizējams tajos gadījumos, kad pedagoģiskā parādība vai process jārada pilnīgi no jauna, kad par pētāmo problēmu pirmsskolas izglītības iestādes praksē pieredzes nav, kad zinātniskā hipotēze tiek formulēta, pamatojoties uz teorētiskiem slēdzieniem, kas izdarīti, analizējot attiecīgās problēmas un citu, ar to saistīto problēmu attīstības vēsturi (Albrehta, 1998, 16).

Rotaļas ir bērnu pasaules uztveres atspulgs. Rotaļu pasaulē bērns parāda savus novērojumus un to interpretāciju. Katram vecumposmam ir raksturīgs cits rotaļšanās veids un rotaļas saturs. Rotaļa ir galvenā bērnu darbība, tā ir pamats intelektuālajai un valodas valodas attīstībai, rotaļājoties bērns bez piepūles apgūst jaunas zināšanas un prasmes, attīsta gribu, domāšanu, atmiņu, uztveri (LSM).

Rotaļa – interesanta, izklaidējoša rakstura nodarbība grupā laika īsināšanai, atpūtai, redzesloka paplašināšanai, pozitīvu attiecību veidošanai vai kādam noteiktam mācību mērķim; svarīga mācīšanās darbība bērniem pirmsskolas un jaunākajā skolas vecumā, bērības būtiska sastāvdaļa, bērna attīstības un audzināšanas pamatveids. Ar rotaļām bērni vispusīgi izkopj un pilnveido savus fiziskos un garīgos dotumus un dotības. Tā ir viena no netiešo pedagoģisko prasību izpaušmes formām. Jūtu, domāšanas un jaunrades skola (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000, 150).

Pastāv dažādi rotaļu veidi un ir dažādas pieejas to klasifikācijai. Tās grupē gan saistībā ar pētāmo problēmu, gan ar rotaļas audzinošo nozīmi. Psiholoģe S.Novosjolova piedāvā rotaļu klasifikāciju, kas balstīta uz iniciatīvu. Pirmsskolas vecumā noteicošās ir bērna iniciētas rotaļas.

1. Rotaļas eksperimenti

- Ar dabas materiāliem
- Ar cilvēkiem un dzīvniekiem
- Saskarsmes rotaļas
- Ar speciālām rotaļlietām

2. Brīvās sižeta rotaļas

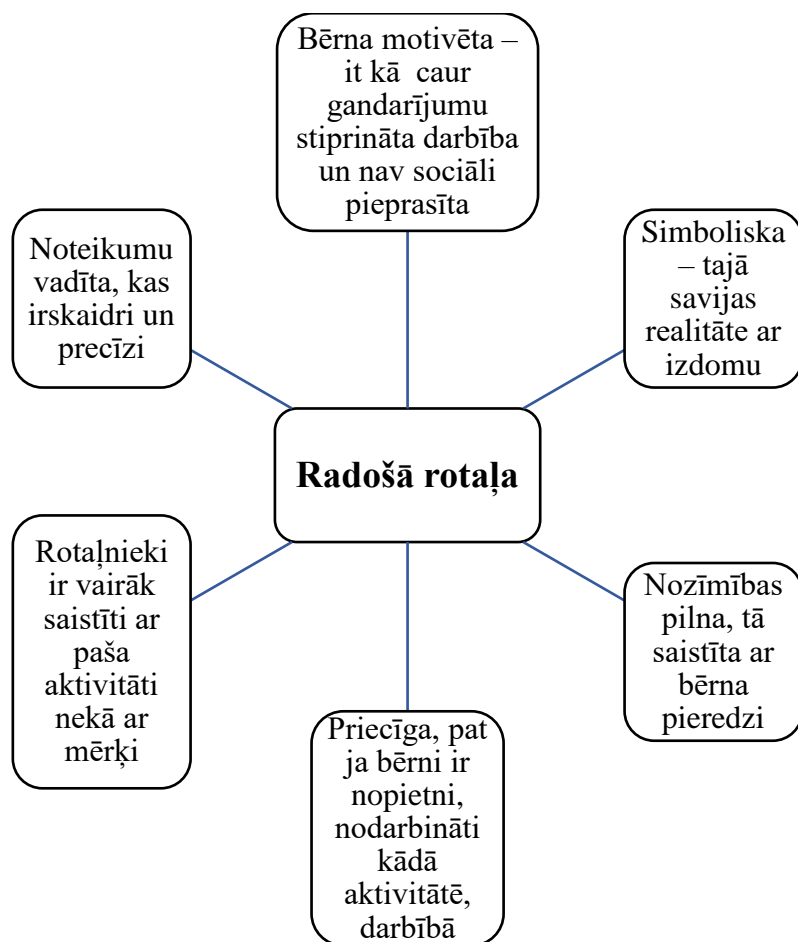
- Atdarinošās rotaļas
- Sižeta lomju rotaļas
- Režisoriskās
- Dramatizācija

Atšķirībā no rotaļas un spēles, kuru iniciators ir pieaugušais– 1) mācību spēles (pašattīstošās, priekšmetiskās, sižeta didaktiskās, kustību rotaļas, rotaļas ar dziedāšanu, mācību priekšmetiskās) un 2) rotaļas priekam, vaļsbrīžiem (intelektuālās, uzjautriņošās spēles, izklaidējošās spēles, ēvergēlību rotaļas, datorspēles), tieši ar bērna iniciatīvu saistītās rotaļas ieņem lielu nozīmi radošuma attīstībā (Novosjolova, 1997, 85).

Radošā rotaļa izpaužas:

- attēlotajos notikumos, rotaļu saturā;
- rotaļas darbībās, kas mēdz būt reālas vai iztēles darbības;
- sarunās- tās var būt lomu sarunas, atdarinot dzirdēto, pievienojot tām savas ieceres;
- priekšmetu, rotaļlietu izmantošanā;
- tās attēlo apkārtējo ļaužu dzīvi ģimenē, sadzīvē, pieaugušo profesijas, kurām pamatā
- ir reāls vai izdomāts notikums;
- rotaļas, kurās bērni radoši izmanto daiļdarbus, teatrālas rotaļietas;
- tās var būt dažādas celtnes no klučiem, smiltīm, dabas materiāliem utt. (Dzintare, Stangaine 2007,79).

D.Dzintare un I.Stangaine atsaucoties uz Ļ.Vigotski uzsver, ka bērna rotaļa nav vienkārša pārdzīvotā attēlošana, bet iespaidu radoša pārdzīvošana, to kombinēšana un jaunas īstenības izveidošana, kas atbilst paša bērna vajadzībām un tieksmēm. Iztēles radošā darbība ir tieši atkarīga no bērna iepriekšējās pieredzes bagātīguma un daudzveidības, jo šī pieredze dod materiālu, no kura tiek radīti fantāzijas veidojumi. Jo bagātāka bērna pieredze, jo plašāks materiāls ir iztēles rīcībā. Iztēle palīdz iztēloties to, ko nav redzējis, tā palīdz apgūt sociālo pieredzi. Rotaļa ir pārdzīvoto iespaidu radoša pārstrāde. Jo bagātāk ir bērna pieredze, jo vairāk ir materiāla ko izmanto viņa iztēle, jo saturīgākas un dziļākas ir viņa rotaļas (Dzintere, Stangaine, 2007, 102). D.Dzintere un I.Stangaine nosauc radošās rotaļas īpašības (sk.4.attēlu). Bērnām rotaļa ir brīva, neatkarīga, daudzveidīga aktivitāte, kurā viņš realizē savas vēlēšanās un intereses, ko neierobežo pieaugušo prasības un aizliegumi. Viņam tā ir pašrealizācijas un pašizteikšanās līdzeklis.

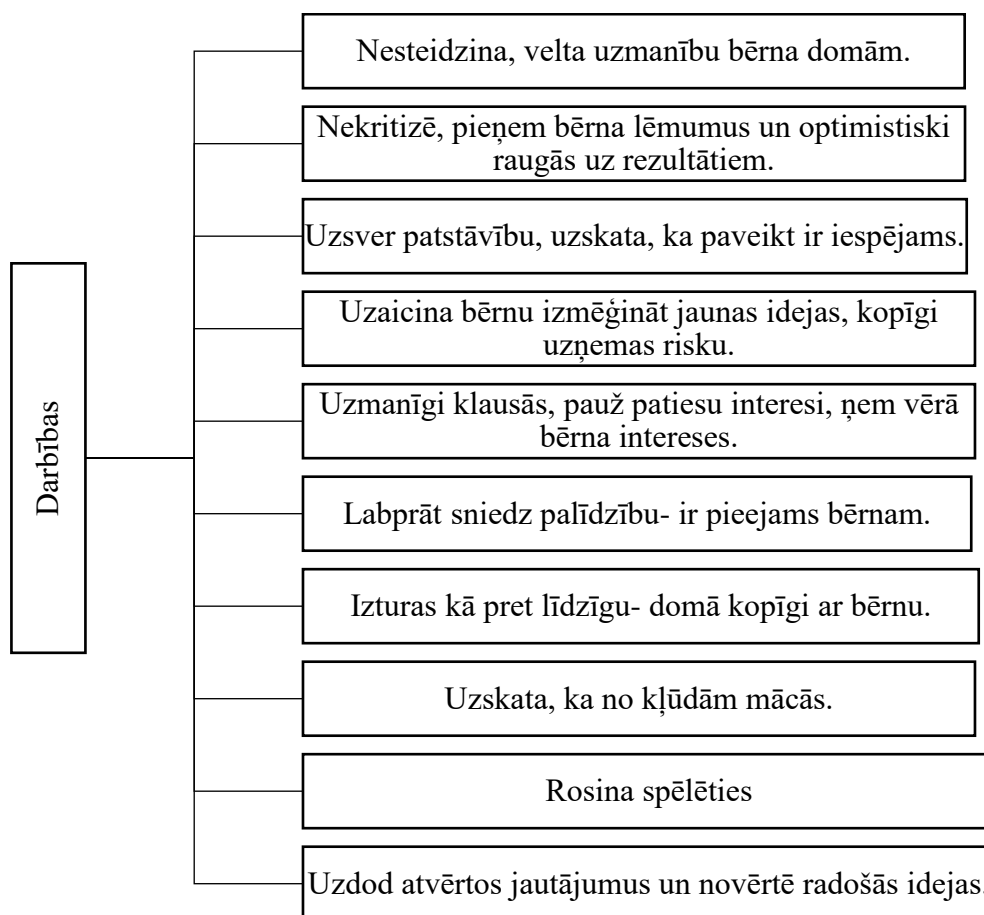
4.attēls. Radošā rotaļa (Dzintere, Stangaine, 2007, 80)

Rotaļa ir pārdzīvoto iespaidu radoša apstrāde. Jo bagātāka bērna pieredze, jo vairāk ir materiāla ko izmanto viņa iztēle, jo saturīgākas un dziļākas ir viņa rotaļas. Rotaļa tā nav tikai atmiņas par pārdzīvotajiem iespajdiem, bet to radoša pārstrāde, kad bērns kombinē pieredzē esošus datus, lai veidotu jaunu realitāti, kas atbilst viņa vajadzībām un interesēm. Taču tieši tāpēc, ka iztēle strādā ar materiāliem, kas ņemti no dzīves, jācenšas panākt, lai bērns varētu barot savu iztēli un pielietot to atbilstošu uzdevumu risināšanai, norūdītu sevi un paplašināt un savu redzesloku. Bet tāpēc viņiem nepieciešams augt apstākļos, kas mājās un bērnudārzā ir bagāti ar impulsiem un stimuliem, attīstīties vispusīgi (Rodari, 1988, 238)

Pieaugušais var brīvi izpaust savu attieksmi, bet nedrīkst vērtēt bērna personīgās īpašības. Bērna radošās spējas izplaukst, ja viņš izjūt, ka tuvie cilvēki izturas sirsnīgi un atzinīgi. Psihiskās brīvības izjūta veicina radošās spējas, sagādājot bērnam izpausmes brīvību. Bērna izturēšanās veidam ir nepieciešams noteikt zināmas robežas, un tās jāpielāgo sabiedrības vajadzībām, bet viņa radošā gara simboliskās izpausmes nevajag ierobežot. Bērnā jājūtas pietiekami drošam, lai viņš varētu izmēģināt kaut ko jaunu, juzdamies brīvs to darīt. Radošā klimatā gan bērni, gan pieaugušie vērtē savdabīgumu, nevis pakļaušanos citu

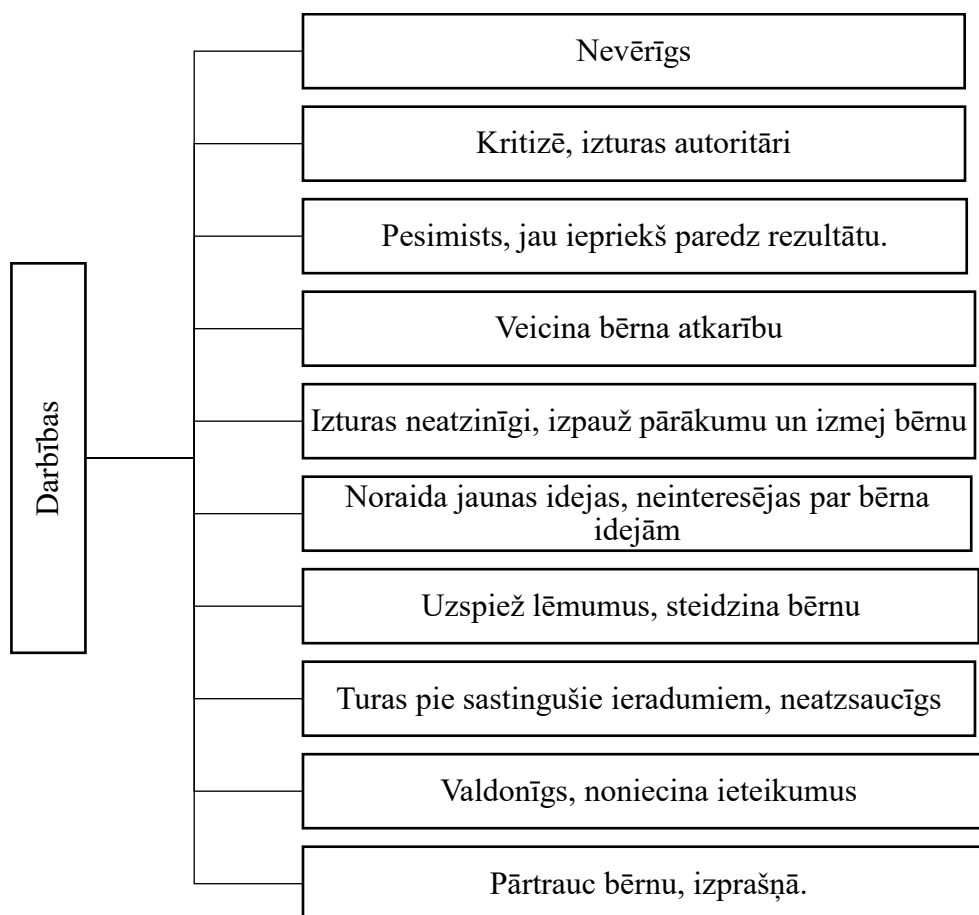
spriedumam, ideju dažādību, nevis vienādību. Atbalsts jāsniedz nevis piesardzīgai patībai, kas tiecas pēc garantijām, bet tādai, kas vēlas eksperimentēt. Radošu klimatu nodrošina saskarsme. Teiktais vai nu palīdz radīt gaisotni, kurā var droši dalīties domās un prātojumos, vai arī saposta radošo klimatu (Fišers, 1990, 53).

Pret bērnu jāizturas ar augstsirdīgu izpratni, cenšoties neuzsvērt viņa kļūdas, cenšoties uzslavēt par pūlēm. Svarīgi ir ticēt bērna veiksmi. Nepieciešamas bērnam sagādāt stimulu un raudzīties vai vienā vai otrā jomā bērnam veicas. Visspēcīgākais stimuls ir veiksmīgs rezultāts. Radošā domāšana saistās ar risku. "Lai uzsāktu kaut ko radošu vajadzīga drosme. Tiklīdz kādam rodas jauna ideja viņš ir ar to viens pats." Tarenss (Torance) Ja cilvēks vēlas aizstāvēt savas idejas un izjūtas, viņam nepieciešama spēcīga pašapziņa. Bērna pašcieņu veido ne vien pārliecība ko mēs viņam radām ar vārdu un darbu palīdzību, bet arī piemērs ko radām būdami Apkārtējie cilvēki empatizē bērnam, cenšas paraudzīties uz pasauli no bērna skatupunkta, saprotot bērnu un pieņemot viņu, tādu kāds viņš ir. Apkārtējie bērnu uzskata par indivīdu, kas ir vērtīgs bez jebkādiem nosacījumiem, un tic viņa spējām, lai kāds būtu bērna pašreizējais stāvoklis. Apkārtējie necenšas viņu vērtēt, bet veicina viņa pašvērtējumu. 24 vecāku un skolotāju lomā. Pieaugušiem jāstiprina arī sava pašcieņa, jābūt pārliecinātiem par savām radošajām spējām, jo ar to kādi paši esam, varam iemācīt daudz vairāk nekā ar to, ko runājam (Fišers, 1990, 55). R.Fišers raksturo pieaugušā darbību, kas iedrošina bērnu radoši domāt (sk. 5.attēlu)

5.attēls. Pieaugušā darbības, kas iedrošina bērnu radoši domāt (Fišers, 1990, 55)

Šķēršļi radošai domāšanai var būt iekšēji, un tādā gadījumā tos nosaka ieradumu, izjūtas, pieredze vai piesardzīgas personas struktūra. Tie var būt arī ārēji, un tad tos nosaka apkārtējā vide vai cilvēki. Nav viegli atrast pareizu radošā klimata līdzsvaru ikvienam bērnam. Ja augsne un radošais klimats izraudzīti pareizi, nepieciešama sēkļa- stimul, jo tikai tad var sākties radošais process (Fišers, 1990, 57). R.Fišers nosauc pieaugušā darbības, kas nomāc bērna radošo domāšanu (skat.6. att.).

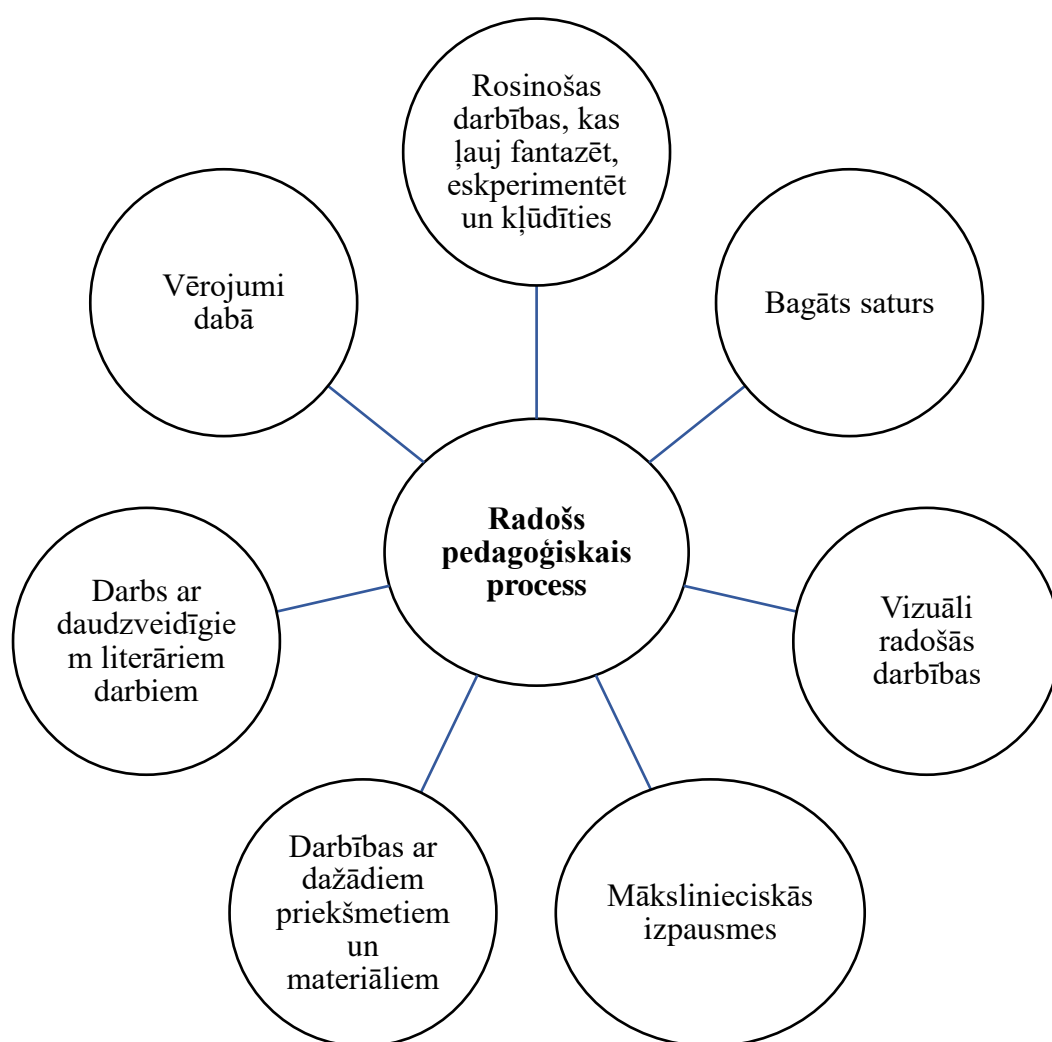

6.attēls. Pieaugušā darbības, kas nomāc bērna radošo domāšanu (Fišers, 1990, 56)

Bērns jūtas drošs, ja vide ir organizēta tā, ka viņš nebaidās kļūdīties un bērns nebaidās, ka tiks negatīvi novērtēts. Taču tas nenozīmē, ka vērtējums nav nepieciešams. Vērtējumam ir jābūt. Bērns to gaida. Pirmsskolas vecumā bērnam ir nepieciešams izjust panākumus. Tādēļ svarīgi ir pozitīvs vērtējums, kurš rada ticību sev. Katrā bērņā var atrast kaut nelielus sasniegumus (Baha, 2008, 5). Vispirms jārada bērņā drošības izjūta, ticība saviem spēkiem, pārliecība – es varu! Panākumi būs pamats, uz kura attīstīsies un veidosies visas pārējās prasmes un varēšanas (Baha, 2008, 4).

I. Pudāne min šādus bērna radošuma veicināšanas ieteikumus. Pedagoģisko darba procesu veidot radošu, saturiski bagātu un interesantu, iesaistot tajā katru bērnu, atbilstoši viņa spējām (sk.7.attēlu). Radoši pedagoģiskajā procesā plānot darbības, kuras ir rosinošas, cienīt bērnu kā personību, rēķināties ar viņa vēlmēm un vajadzībām, ļaut eksperimentēt, kļūdīties, fantazēt un savās fantāzijās dalīties ar citiem. Ļaut bērnam ar entuziasmu izmēģināt dažādas aktivitātes, lai viņš spētu izvērtēt, kuras darbības viņu patiešām aizrauj. Aktivizēt vizuāli radošās darbības: zīmēt, līmēt, veidot utt. Piedāvāt mākslinieciskās izpausmes: dziedāt, dejot, spēlēt radošas un teatrālas rotaļas, klausīties mūziku un tās pavadībā, ļaut

bērnam brīvi kustēties. Piedāvāt darbības ar priekšmetiem, no dažādiem materiāliem – koka klučiem, kartona kastēm, plastmasas pudelēm utt., konstruēt un veidot interesantus, iztēlē radītus, sadzīvē nebijušus priekšmetus. Svarīgi bērnu iepazīstināt ar daudzveidīgiem literāriem darbiem, lai iztēlē spētu iejusties varoņu tēlos un, pēc vajadzības, tos radoši attēlot. Pašam sacerēt stāstus izveidot savu grāmatiņu. Piedāvāt rotaļas ar pārgērbšanos, kam bagātīgs rekvizītu klāsts – katra bērna interesēm un vēlmēm, ļaut bērniem pašiem izvēlēties sev atbilstošus tērpus. Aktivizēt vērojumus dabā: vērot kokus, kukaiņus, putnus, vērot debesis, lietu- sajūst kā slapjās pīles nosēžas uz plaukstas utt. Pēc novērotā, bērns pēc sajūtām, attēlo to (Pudāne, 2012).

7.attēls. Radošs pedagoģiskais process

Ļoti svarīga ir atmosfēra un pats pedagoģiskais process, kāda tiek nodrošināta pirmsskolas izglītības iestādē par to saka arī V. Hibnere: “Ja tiek nodrošināts, labs pedagoģiskais process, bērns iegūst zināšanas, viņš jūtas brīvs un drošs savās darbībās, izveidojas iemaņas. Iemaņas - automatizēta darbība, veidojas uz prasmju un zināšanu pamata. Ja bērnam ir izveidojušās radošās darbības iemaņas, mazinās sasprindzinājums darbības laikā,

rokas kustības ir veiklas, drošas, labs līnijas plūdums; redzes kontrole ir pārliecinoša, pieaug darba spējas, bērni tik ātri nenogurst. Ja tehniskie paņēmieni (dažādu līniju vilkšana u.c. darbības) ir kļuvuši par radošās darbības automatizētām komponentēm, tad tajā pašā laikā bērna apziņa ir atbrīvota no elementāro tehnisko paņēmienu kontroles un viņš var sekmīgi risināt augstākā līmeņa mākslinieciskās jaunrades komponentes - pilnveidot ieceri” (Hibnere, 1998, 161)

Radošā darbība noteikti ir tāda, kas liek radīt jaunas lietas, tēlus un kuru pamatā ir dzīves pieredze. Kāda darbība ir radoša? Noteikti tāda, kas nav radīta pēc parauga, bet gan paša izdomāta, jeb interpretēta savādāk. Mēs varam smelties idejas no redzamām, pieredzētām lietām, notikumiem. Ja paskatās mums apkārt, tad radošumu mēs varam saskatīt visur mums apkārt. Ikdienā radošumu mēs varam saskatīt bērnu darbos. Ja bērns izvēlās radīt jaunas lietas, tad noteikti jau viņā mīt tas radošums, kas vēlās izpausties.

Pedagogs var rosināt bērna radošumu dažādos veidos, sākot ar uzmanību. Uzmanību pievēršot bērna vēlmēm, uzklausi tās. Uzmundrināt neveiksmēs un slavēt veiksmēs, piedāvāt dažādus mākslinieciskās izteiksmes līdzekļus, Ļoti svarīgi ir ļaut bērnam strādāt brīvi, neuzspiest, bet gan radoši motivēt darbam.

2. Vizuālā māksla pirmsskolā

Ļ. Vigotskis uzsver, ka katram vecumam ir noteikts mācāmības līmenis, kas atbilst tieši šim vecumam, tas nozīmē, ka tikai notiektos vecumos var likt apgūt bērniem noteiktas darbības un priekšmetus (Svence, 1999, 31).

Vizuālā māksla ir labs veids, kā uzskatāmi paust savu viedokli par pastāvošo situāciju un atainot savu skatījumu uz dabu (Zalajosta).

Vizuālā māksla ir viena no svarīgākajām nodarbībām pirmsskolas vecumā, jo tā veicina bērna radošās spējas, rosinot iztēli un sensoru pieredzi (Dzintere, 2000, 2).

Latvijas teritorijā 19. gs. un 20. gs. sākumā attīstījās vairāki vizuālās mākslas veidi. Tajā laikā par galvenajiem tika uzskatīti eiropēiskās vizuālās telpiskās mākslas veidi. Tā laika pierastos un tradicionālos medijus sāka nomainīt vai papildināt jaunie mediji. Jaunie mediji radās industriālajā laikmetā (Artoflatvia).

2.1. Vizuālās mākslas, jeb tēlotājdarbības veidi pirmsskolā

V. Hibnere uzsver, ka bērnu tēlotājdarbība ir mākslinieciskās jaunrades veids un estētiskās audzināšanas līdzeklis. Tēlotājdarbība ir svarīga vispusīgai attīstībai, mākslinieciski radošas personības veidošanai. Mākslinieciski radošas personības raksturīgākās īpašības, kuras var attīstīt ar tēlotājdarbības palīdzību ir šādas: asa, smalka

specifiska mākslinieciskā uztvere, zināšanas par attēlošanas mākslinieciskajiem un tehniskajiem līdzekļiem, attīstītas novērošanas spējas, iejūtība atveidojamajā situācijā, spēja pārdzīvot attēlojamā objekta māksliniecisko tēlu, labi attīstīta radošā iztēle, vispusīga prāta darbība, prasme tos izmantot ieceres realizācijas procesā. Analizējot literatūru par tēlotājdarbību, tiek uzskatīts, ka bērnu tēlotājdarbības veidi ir :

- Zīmēšana;
- Aplicēšana;
- Veidošana (Hibnere, 1977, 5-6).

Zīmēšana, aplicēšana un veidošana rosina bērnus izteikt savus emocionālo pārdzīvojumus un lietot tēlotājmākslas nodarbībās gūto pieredzi. Darbošanās attīsta katra bērna iztēli un radošās darbības spējas. Ar tēlotājmākslas palīdzību bērna pasaule padarāma skaistāka, priecīgāka, daudzveidīgāka un emocionāli bagātāka. Tā rosina bērnu pašu radīt darbus, kas atspoguļo vēroto vai fantāzijā radīto. Ar šīm darbībām tiek veicināta arī bērna psihisko procesu attīstīšana: sajūtas, uztvere, atmiņa, iztēle, uzmanība un griba (Frīdenberga, 2003, 5.lpp).

Zīmēšana ir radošs process, kurā izpaužam sevi un vienlaikus dziedināmies (Tabore, 2014). Bērna zīmējumu iedalījumam vairākos veidos ir psiholoģisks pamatojums: tie iedalāmi pēc atšķirīgas kognitīvās darbības, un iedalījums atbilst vizuālo mākslas darbu iedalījumam:

1. Zīmējums pēc iepriekšēja objektu novērojuma un uztveres no liela attāluma visos gadalaikos (un atmiņā saglabāts tēls). Tas ir galvenokārt vai nu ainava (lauku, pilsētas), tās elementi (koki, māja, puķes, pļava u.c.), sižetiskie darbi (sadzīves notikumi, cilvēka darbība, sociālie notikumi – svētki, sporta sacensības u.c.), vai to elementi (cilvēka figūra) – tematiskais zīmējums. Pedagoģs mācību procesā aktualizē bērnu atmiņas tēlus un rosina iepriekš novēroto un atmiņā saglabāto izzīmēt.
2. Zīmējums, vērojot kādu objektu tuvumā (tuvplānā), tos tieši uztverot un sākumā nosacīti attēlojot kāda objekta izolētu komponenti – formu, struktūru, krāsu, bet, kad vizuālā darbība ir augstākā attīstības līmenī, objektu attēlo visu precīzi kopumā no/pēc dabas. Šis zīmējuma veids atbilst klusajai dabai vizuālajā mākslā.
3. Radošās iztēles zīmējums ar apziņas tēlu variatīvu modelēšanu, kombinēšanu un transformēšanu, lai vizuālajā darbībā attēlotu kādu jaunu, par nereālistisku tēlu.
4. Ornamentālie, dekoratīvie un sadzīvē lietojamie darbi atbilst galvenokārt lietišķajai mākslai un daļēji grafiskajam dizainam (Hibnere, Grasmane, 2000. 150).

Autore V.Hibnere uzskata, ka no visiem šiem četriem zīmēšanas veidiem 4 – 5 gadus veci bērni veic radošās iztēles zīmējumus. Viņi apzinās un zina, ko vēlas redzēt savā zīmējumā un tad arī zīmē, un tikai viņš pats spēj saprast, ko viņš ir uzzīmējis.

Krievu mākslinieks A. Samohlajovs izsaka domu, ka bērna uzkrātie iespaidi ne vienmēr izpaužas mākslinieciskajā darbībā. Tas nozīmē, ka bērns meklē citu sevis izteikšanas veidus. Tādos gadījumos, kad viņš vēlas savus iespaidus paust ar zīmēšanu vai gleznošanas palīdzību, nepieciešama prasmīga pieaugušā palīdzība. Kā uzskata mākslinieks, bērna prāts arvien vairāk nomāc brīvās fantāzijas, radīšana nokļūst prāta kontroles varā. Bērns, kuram nav, māksliniecisko dotību pievēršas citām aktivitātēm. Savukārt mākslinieciski apdāvināts bērns sāk just vajadzību pēc jaunām elementārām mākslinieciskajām pamatprasmēm., kuras ļautu viņam paust to, kas gūts iespaidu uzkrāšanas procesā. Viņu vairs neapmierina iekšējās prasmes un atdarināšana. Arī tad, ja apkārtējā vide ir labvēlīga māksliniecisko dotību attīstībai, vissvarīgākā tomēr ir paša bērna aktivitāte, viņa tiekšanās pēc radošiem meklējumiem, apkārtējās pasaules vērošana un eksperimentēšana tās atveidošanā (Vidnere).

Zīmēšanu K. Dēķēns uzskata par rotaļu, kurā bērns attēlo to kas risinās viņa domās. Bērns zīmē to, ko viņš domā, nevis to, ko redz. Pirmie zīmējumi ir shematiski, trūcīgi, bieži tajos parādās tas, ko nevar saprast pieaugušais. Svītras, rumbuļi uz papīra uz papīra lapas nav nejaušības, tās ir zīmes, kuras slēpj dziļu jēgu. Fantāzijas tēlu sintēzes trūkums parādās zīmējumos kā priekšmeta nepareizi samēri un daļu nepareizas attiecības. Priekšmeta daļas tiek attēlotas nevis pēc samēra, bet gan pēc nozīmes. Bērns zīmē pats, bez parauga, brīvi, nepiespiesti, tieši attēlojot to, kas iegaumēts. Zīmējumā viss plūst un mainās. Pieaugot sintēzes spējām, priekšmeta daļas kļūst samērīgākas. Piecu, sešu gadu vecumā bērni var zīmēt lielas kompozīcijas. Zīmēšana bērnam nav tikai rokas vingrināšana, bet gan savu domu izteikšanās veids. Tādēļ bērna zīmējumi uzskatāmi par mākslinieciskām vērtībām. Krāsas veido savu savdabīgo pasauli, bet krāsu harmonija jāmacās no dabas (Teplovs, 1953, 25.lpp.).

Apliecēšana ir ornamenta, kāda priekšmeta vai figūras attēla radīšana plaknē, izmantojot siluetu vai mākslinieciskās izteiksmes līdzekli. Bērniem visvairāk ieteicama papīra aplikācija. Aplikācijas veidi ir analogi zīmējuma veidiem. Pie aplikācijas pieskaitāma arī papīra mozaīka.” (Hibnere, 1977, 5.lpp).

Aplikācijās izmanto gan plēstu, gan grieztu papīru. Plēsta papīra mala ir tīkamāka, tā nav tik “kaila”, kā grieztā mala, tā, piemēram, atveidojot dzīvniekus vai putnus ar plēsto papīru, it īpaši ar tā balto, negludo malu, iespējams attēlot dzīvnieka apmatojumu, putna spalvojumu. Grieztā papīra mala aplikācija ievieš “aukstu” lakonismu. Šo malu izmanto tad, ja nepieciešama precizitāte: jāattēlo dekoratīvs raksts, darba rīki, trauki, ģeometriskas figūras,

kā arī tad, ja aplikācijā iekļauti dizaina, mākslinieciskās konstruēšanas elementi. Kopš 4 gadu vecuma, bērna dzīvē liela nozīme ir dekoratīvajai aplikācijai, jo tā attīsta radošo iztēli, māksliniecisko domāšanu, attīsta telpisko orientāciju, acu un roku sīko kustību koordināciju, māca izprast simetriju (Hibnere, 1977, 45.lpp).

A.Randoha uzsver, ka tēlotājdarbībai - aplicēšanai piemīt fantastiska īpašība: attīstīt, veicināt, bagātināt bērnu spēju strādāt vienatnē, nodot savu iekšējo informāciju ar krāsu, 27 formu, faktūru kā kaut ko ļoti individuālu, neatkārtojamu, īpašu un nozīmīgu. Viss tēlotājdarbības skaistums slēpjas mierīgajā iekšējā atklājuma procesā. Bērns ļauj ķermenism apzināti pārdzīvot šo procesu un pārdzīvotais pārvēršas patstāvīgā izpildījumā, jo jaunā prasme dzīvo ķermeņa uztveres pārdzīvojuma atmiņā (Randoha, 2015, 151).

Pedagoģiskais darbs pirmsskolā aplicēšanā tiek veikts pēc tēmām, kuras plāno visa mācību gada laikā. Tēmas dod laika, augšanas, dabas ritma izjūtu. Bērnam tas ir sava veida kalendārs, mirkļu un noskaņu atspoguļojums. Tēmas runā krāsu, tēlu un to radīto asociāciju valodā, kuras noteikti papildina sarunas, pārrunas, bez kurām nevar atklāt kaut ko jaunu sevī un apkārtējā pasaulē. Lai attīstītu bērnu domāšanu, iztēli, bagātinātu bērnu valodu, Vītola un Kupča iesaka tēmas tēlotājdarbībā speciāli veidot it kā nepabeigtas, bez noteikumiem, kur katrs bērns tās pabeidz savā individuāli radītajā darbā, ar paša piedzīvojumiem, jaunatrastām idejām, krāsām un formām (Vītola, Kupča, 1994, 57).

Veidošana – viens no vizuālās mākslas veidiem, kura procesa laikā no dažādiem plastiskiem materiāliem veido apjomīgas figūras vai kompozīcijas. Veidot un radīt – tie ir mūsu dzīves brīnišķīgākie momenti, tas ir prieks un gandarījums. Veidošana – tā ir visnotaļ pieejama nodarbe gan pieaugušajiem, gan bērniem. Šī aizrautība dod lielu labumu miesas un dvēseles veselībai. Aktivizējas sīkās pirkstu muskulatūras darbība, smadzeņu darbība. Cilvēks piepildās ar prieku, pazūd stress, un, ja vēl viņš strādā ar mīlestību un atdevi, tad tā ir arī atpūta un spēku atjaunošana. Pirmsskolas izglītības iestādē bērns veidošanu sāk apgūt 2 – 3 gadu vecumā (Hibnere, 1998, 5).

Jolanta Skrastiņa savā darbā „Veidošanas prieks” atzīmē, ka: Veidošana ir:

- Lielisks veids, kā apgūt apkārtējās pasaules formas
- Sena mākslas forma
- Būtiska bērnības rotaļu sastāvdaļa
- Sajūtu pieredzes bagātinātāja
- Radošās darbības pieredzes veicinātāja (Skrastiņa, 2015, 4).

Veidošana ir tēlotājdarbība, kurā bērni ar attiecīgā objekta īpašības (formu, proporcijas, uzbūvi) attēlo telpā, izmantojot mīkstu materiālu (mālus, plastilīnu) (Hibnere, 1998, 5).

4-5 gadus veciem bērniem ne vienmēr ir attīstījušās veidošanas prasmes, iemaņas, tās atšķiras vienaudžu vidū. Sevišķi bērniem, kuri tikko uzsākuši apmeklēt pirmsskolas izglītības iestādi. J. Skrastiņa akcentē, ka skolotājam ir jābūt ļoti elastīgam un jācenšas izjust, cik katrs bērns spēj. Bieži vien procesa gaitā nepieciešams vienkāršot plānotās darbības ar veidošanas materiālu vai gluži pretēji – bērns ir gatavs darboties ilgstošāk un sarežģītāk (Skrastiņa, 2015, 8).

Galvenais instruments veidošanā ir bērna roka (precīzāk – abas rokas), tātad prasmju līmenis ir atkarīgs no savu roku vadīšanas prasmes. No šī viedokļa modelēšanas paņēmieni var novērtēt kā visnoderīgāko un visvairāk pieejamo pašizteiksmi. Šajā gadījumā modelēšanas pamatmetodes: savelšana, velšana, saplacināšana, vilkšana. Cenšoties pēc iespējas precīzāk izveidot formu, bērns aktīvi strādā ar pirkstiem, bieži ar viesiem desmit, un tas, kā zināms, veicina runas attīstību. Pirksti ar savu sīko motoriku (no kuras atkarīga runas attīstība) tiek atkal apmācīti, izmantojot taktilālas sajūtas, acu koordināciju un divu pusložu iekļaušanu darbā (kreisā - racionālā, analizējošā un pareizā - intuitīvā, emocionālā (Крупко, 2011)).

Lai bērnam ļautu radoši izpausties, jāļauj bērnam izzināt pasauli, kur gan ideālāk to varētu izdarīt, kā esot dabā, spēlējoties ar dažādiem dabas materiāliem, kas bagātina bērna iztēli kā arī bērnam veidojās priekšstati par lietām kādas tās ir dzīvē. Tā rezultātā tas viss atspoguļojās arī uz papīra, strādājot ar zīmuliem, krāsām.

Pieaugušajiem ir vienkāršs nosacījums, mīlēt savu bērnu un daudz sarunāties, runāt par dienā piedzīvoto, par emocijām, par to kas patīk, vai nepatīk. Ja bērns vēlas zīmēt, tad jāļauj.

Lai vizuālās mākslas nodarbības būtu pilnvērtīgākas ir jāizvirza sasniedzamais mērķis, ko vēlas iegūt pēc nodarbības, tad arī tiekties uz to. Kā arī jāņem vērā katra bērna sagatavotības līmenis, kurš tomēr katram bērnam ir savādāks, tāpēc veidojot nodarbību var sagatavot apmēram divus, trīs papildus variantus ar ko bērniem strādāt, saglabājot to izvirzīto mērķi, tādā veidā bērnam tik dota izvēle un viņš pats doto uzdevumu izdara savā izvēlētajā veidā. Lai bērna darbība būtu radoša nodarbībās, pedagogs var izmantot nodarbībā dažādus palīg līdzekļus, piemēram, mūzika, pasakas, dzejoļi, dažādi uzskates materiāli, multfilmas, filmas u.t.t., tas attīstītu bērna iztēli un sekmētu radošo darbību.

3. Pētījums par 4- 5 gadīgu bērnu radošās darbības veicināšanas iespējām

3.1. Empīriskā pētījuma raksturojums

Pētījuma mērķis: Pētīt skolotāja iespējas sekmēt bērnu radošo darbību dažādās vizuālās mākslas nodarbībās.

Pētījuma plāns:

- Izstrādāt bērnu radošās darbības vērojumu kritērijus un rādītājus;
- Praktiskais darbs ar bērniem;
- Pētījumu rezultātu apkopojums un secinājumi;

Pētījuma izmantotās metodes:

- Pedagoģiskā novērošana –bērni tiks vēroti vizuālās mākslas nodarbībās;
- Bērnu darbu analīze- balstoties uz izstrādātajiem kritērijiem;

Pētījuma bāze:

Pētījums notiks Aizkraukles pirmsskolas izglītības iestādē (X), 4-5 gadu vecu bērnu grupā.

Pētījuma apraksts:

Pētījums notiks grupā, kur ir 20 bērnu, no kuriem 10 bērni tiks izvēlēti novērošanai. Darba autore izvēlēsies 5 bērnus, kuri vienmēr ir aktīvi, izteikti līderi un 5 bērnus, kas ikdienā ir klusi, nedroši, lai varētu salīdzināt, kuri bērni izpaužas radošāk. Nodarbības savā starpā atšķirsies ar dažādu vizuālās mākslas tehniku izmantošanu.

Pētījuma laikā bērniem tiks piedāvātas 5 dažādas vizuālās mākslas nodarbības. Nodarbībās kā radošās darbības veicināšanu, darba autore izmantos palīg līdzekļus – mūziku, dzejoli, multfilmu, pasaku, dabas vērojums.

Rezultātus atspoguļot tabulās, iegūtie rezultāti apstrādāti matemātiski un atspoguļoti diagramma, lai būtu pārskatāmi.

Katras nodarbības beigās, darba autore vērtēs katra bērna radošo darbību pēc izstrādātajiem kritērijiem:

1. Interese, aizrautība darbā;
2. Strādā patstāvīgi;
3. Iztēle;
4. Jaunu tēlu veidošana;

Lai labāk būtu saprotami izvirzītie kritēriji, darba autore tos atspoguļos tabulā.
(Skat. 3.1. tabulu).

3.1 tabula. Bērnu radošās darbības vērtēšanas kritēriji.

Kritērijs	Spēj	Daļēji	Nespēj
Interese, aizrautība darbā.	Ar lielu interesi un veic savu darbu.	Ar interesi piedalās nodarbībā, taču uzmanība var būt nenoturīga.	Nespēj koncentrēt uzmanību uz darbu, nodarbībā iesaistās nelabprāt.
Strādā patstāvīgi	Strādā patstāvīgi, nav nepieciešama palīdzība.	Strādā patstāvīgi, bet lūdz palīdzību, ja kaut kas nesanāk.	Bez pedagoga palīdzības nespēj izpildīt uzdevumu, jābūt blakus.
Iztēle	Māk pastāstīt par savu darbu, nekautrējas. Darba procesā komentē savu darbu.	Ne vienmēr spēj pastāstīt par savu darbu, kautrējas.	Nemāk pastāstīt par savu darbu. Izvairās no jautājumiem.
Jaunu tēlu veidošana	Rada jaunus tēlus, kas neatkārtojas.	Reizēm rada jaunus tēlus.	Nerada jaunus tēlus, paliek pie zināmām lietām.

Vērtējums: S- spēj, D- daļēji, N- nespēj

Visi rādītāji tiek vērtēti 3 punktu sistēmā, pēc šāda principa:

- 3– Izrāda aizrautību pret darbu. Strādā patstāvīgi. Stāsta par savu darbu. Rada jaunus tēlus.
- 2–Reizēm izrāda aizrautību pret darbu. Strādā patstāvīgi, reizēm lūdz palīdzību. Reizēm rada jaunus tēlus.
- 1–Neizrāda aizrautību pret darbu. Nestrādā patstāvīgi. Nestāsta par savu darbu. Nerada jaunus tēlus.

Lai labāk izprastu un pētītu bērnu radošo darbību, darba autore izveidoja īsus bērna raksturojumus, kas palīdzēs labāk salīdzināt, kuri bērni ir radošāki, tie kas ir parasti ļoti aktīvi un vēlās visur iesaistīties, vai tie kas ir klusie un vienmēr izdara uzdevumus, tāpēc, ka tas ir jādara.

Emija 5g – Jautra, aktīva un ļoti gudra meitene. Brīvi jūtās grupas telpās. Nodarbībās iesaistās ar interesi. Uzdevumus ātri izprot un uzreiz sāk strādāt. Lielākoties dotie uzdevumi nesagādā problēmas. Vienmēr vēlas izteikties par savu darbu.

Paula 4g – Ļoti enerģiska un droša meitene. Izteikta līdere grupā, vienmēr vēlas būt pirmā visur. Bieži darbu izdara steidzoties, lai varētu darīt citas blakus lietas, tā rezultātā darbs var būt pavisam. Nebaidās runāt par uzzīmēto.

Odrija 4g – Skaļa, droša un attapīga meitene. Visu vienmēr vēlas pastāstīt, ko ir uzzīmējusi, izveidojusi. Brīvajā laikā pilda savu darba burtnīcu un zīmē.

Ralfs 5g – Aktīvs un skaļš puisis. Savu darbu vienmēr pabeidz līdz galam. Kad zīmē liekas, ka ir citā pasaulē un neviens viņu nespēj iztraucēt. Izmanto daudz tumšās krāsas.

Regnārs 4g – Komunikabls, vienmēr izsaka savas domas. Dzīvo tādā kā fantāziju pasaulē par dinosauriem. Darbu iesāk, bet ne vienmēr pabeidz līdz galam, jo apnīk. Skraida pa grupu un vēlas darīt citas blakus lietas.

Dārta 4g – Klusa, bikla meitene. Grupā ir tik klusa, ka reizēm liekas, ka viņas nav. Citi bērni viņu bieži nepamana. Patīk labāk atrasties pedagogu tuvumā. Nodarbībās neizsaka savu viedokli un baidās kļūdīties, tāpēc vienmēr lūdz palīdzību.

Maksims 5g – Piekļājīgs un gudrs puisis. Nodarbībās strādā labi, izdara darbu kārtīgi. Kad jāizsakās par savu darbu, mēdz kautrēties un noslēgties sevī. Lielākoties strādā viens ar mazu pedagogu palīdzību.

Nikola 5g – Klusa un nedroša meitene. Ja kaut kas nesanāk, tad vienmēr ir asaras un nav vēlmes turpināt darbu. Nodarbībās piedalās, taču nav aktīva. Reizēm stāsta par savu darbu. Ārpus nodarbībām izvēlās mierīgās aktivitātes.

Dāvis 4g – Centīgs un apķērīgs puika. Piedalās nodarbībās un klausās pedagogā. Nodarbību laikā vienmēr tiecās pēc pedagogu uzslavas. Pārdzīvo par katru kritiku no grupas biedriem.

Marts 5g – Aktīvs un nedrošs puika. Ārpus nodarbībām ir ļoti aktīvs un draudzīgs ar visiem grupas biedriem, taču nodarbībās noslēdzās un iegrimst savā fantāziju pasaulē. Uzmanības nenoturība. Patīk zīmēt dažādus multfilmu varoņus. Vienmēr ir nepieciešama pedagoga palīdzība.

3.2. Praktiskais darbs, 4-5 gadu vecu bērnu radošās darbības veicināšanā

Darba autore plānoja 5 savā starpā dažādas vizuālās mākslas nodarbības, kas palīdzēs labāk salīdzināt bērnu radošās spējas.

Nodarbības savā starpā atšķirsies ar izmantotajiem palīg līdzekļiem, kas sekmēs bērna radošo darbību:

1. Nodarbībā: Radošās darbības veicināšanai tiks izmantots dzejolis.
2. Nodarbībā: Radošās darbības veicināšanai tiks izmantota multfilma.
3. Nodarbībā: Radošās darbības veicināšanai tiks izmantota mūzika.
4. Nodarbībā: Radošās darbības veicināšanai tiks izmantota bērna iztēle.
5. Nodarbībā: Radošās darbības veicināšanai tiks izmantota pasaka.

Taču visām šīm nodarbībām ir viens kopīgs mērķis, veicināt bērna radošo darbību. Kā arī bērniem brīva izvēle pašiem izdomāt, izvēlēties kā veidot savu darbu un papildināt to.

Nodarbību beigās darbi tiek vērtēti pēc izstrādātajiem kritērijiem. (skat. 3.1.tabulu) .

1. Nodarbības apraksts

Tēma: Pūt vējiņi

Nodarbība: Vizuālā māksla

Nodarbības mērķis: Veicināt bērna radošo darbību izmantojot dzejoli.

Uzdevumi:

- Veicināt bērna iztēli, dzejoļa lasījuma laikā;
- Attīstīt bērnus krāsu uztveri;
- Motivēt radošās izpausmes, pielietojot netradicionālas vizuālās mākslas tehniku;

Materiāli: A4 formāta balta lapa, salmiņš, ota, ūdens, šķēres, dzejolis “Es noķēru vēju” (sk. 1. pielikumu)

Nodarbības gaita:

Bērni klausās skolotājas lasītajā dzejolī par vēju. Pēc dzejoļa lasīšanas, pedagogs pārrunā kāda bija šī dzejoļa noskaņa. Kāds ir vējš? Kā tas varētu izskatīties? Ko tas dara? Utt.

Nodarbības gaitā pedagogs izstāsta ar ko šodien strādās. Aicinot visus bērnus pie galda, pedagogs vaicā, kā izmantojot salmiņu mēs varētu uzzīmēt, izveidot vēju? Bērni saprot uzdevumu, sāk pūst un veidot vēju.

Nodarbības beigās pedagogs pieiet pie katra bērna, lai uzklausītu kāpēc izvēlētas tieši tādas krāsas un kādi ir viņa uzzīmētie vēji? Kad darbi gatavi, pedagogs vēlreiz nolasa dzejoli.

2. Nodarbības apraksts

Tēma: Es un mani draugi

Nodarbība: Vizuālā māksla (veidošana)

Nodarbības mērķis: Veicināt radošās darbības attīstību izmantojot multfilmas palīdzību.

Uzdevumi:

- Veicināt pozitīvas attieksmes veidošanos pret sevi un citiem
- Rosināt radoši izpausties dažādu tēlu veidošanā
- Veicināt stāstīt prasmi par savu darbu.

Materiāli: A4 formāta lapa ar cilvēka siluetu, plastilīns, multfilma “Neglītais pīlēns”.

Nodarbības gaita:

Bērni skatās multfilmu par neglīto pīlēnu. Filmas beigās pedagogs pārrunā ar bērniem par filmas sižetu. Kāpēc mamma ar tēti bija dusmīgi? Kāpēc pīlēnu citi negribēja pieņemt? Vai slikti būt atšķirīgam? u.t.t.

Pēc pārrunām pedagogs aicina bērnus pie galda, lai izveidotu kādu cilvēku. Tas var būt tavš draugs, kas sēž blakus, vai kāds no ģimenes, vai arī kas pavisam jauns, tāds, kuru tu nezini, bet gribētu draudzēties, neskatoties, ja viņš būtu pavisam atšķirīgs.

Nodarbības beigās bērni stāsta, ko viņi ir izveidojuši un kāpēc.

3. Nodarbības apraksts

Tēma: Klusums mums apkārt

Nodarbība: Vizuālā māksla (zīmēšana)

Nodarbības mērķis: Veicināt radošās darbības attīstību, klausoties klasisko mūziku.

Uzdevumi:

- Rosināt savas emocijas, izjūtas izpaust uz papīra ar krāsām;
- Attīstīt iztēles attīstību, klausoties klasisko mūziku;
- Nostiprināt prasmi klausīties un saklausīt visu, kas mums notiek apkārt;

Materiāli: A4 balta lapa, ota, ūdens krāsas, Mozart- string serenade No13 ieraksts.

Nodarbības gaita:

Visu nedēļu ar bērniem tika piekopta klusā nedēļa, kuras laikā bērni sarunājās klusītiņām, neļauj. Pastaigas laikā mēģina saklausīt visas skaņas, ko mēs dzirdam apkārt.

Grupā runājam par to, ka bieži klausoties mūziku mēs varam pateikt vai tā ir priecīga, bēdīga, dusmīga tikai ieklausoties dziesmas vārdos vai melodijā.

Bērniem tiek uzlikts mūzikas ieraksts, uzdevums ir saklausīt kāda noskaņa varētu būt? Kāds varētu būt šīs dziesmas stāsts?

Kad tiek izrunāts skaņdarba noskaņojums, iespējamais sižets, ko katrs ir iztēlojis, bērni iet pie galdiem, lai to uzzīmētu uz papīra.

Darba beigās bērniem ir iespēja pastāstīt par uzzīmēto un veidot kopīgu darbu izstādi.

4. Nodarbības apraksts

Tēma: Dārzeņi

Nodarbība: Vizuālā māksla (veidošana)

Nodarbības mērķis: Veicināt bērnos radošas iztēles attīstību vizuālās mākslas nodarbībā.

Uzdevumi:

- Nostiprināt iemaņas darboties ar plastilīnu;
- Veidot bērniem pozitīvu pašapziņu;
- Rosināt radošās darbības pieredzi, analizējot savu darbu;

Materiāli: Dažādi dārzeņi, plastilīns.

Nodarbības gaita:

Nodarbības sākumā bērni iepazīstas no mājās atnestajiem dārzeņiem, salīdzina tos pēc garšas, smaržas, izmēriem.

Audzinātāja liek bērniem iztēloties, aizverot acis lielu dārzu, kur aug visi zināmie dārzeņi, aug platumā un garumā, cīnās ar kukaiņiem un citiem kaitēkļiem.

Bērnu uzdevums ir iedomāties, kurš no dārzeņa viņš varētu būt un ko viņš darītu, lai cīnītos ar visiem kaitēkļiem, vai ko viņš darītu, ja vienkārši būtu dārzā.

Bērni dodas pie galda, izvēlās dārzeni, kuru veidos. Darba beigās bērni sniedz īsu stāstījumu par to, ko ir izveidojuši un kāpēc.

5. Nodarbības apraksts

Tēma: Manas mājas

Nodarbība: Vizuālā māksla (zīmēšana)

Mērķis: Veicināt bērna radošo darbību caur pasakas lasījumu.

Uzdevumi:

- Veidot pozitīvu attieksmi pret apkārtni un savām mājām;
- Pilnveidot prasmi izteikties par savu darbu;
- Veicināt iztēles un fantāzijas attīstīšanu

Materiāli: A4 balta lapa, guaša krāsas, ota, V. Sutejevs “Izvēlīgais kaķis”

(sk.2. pielikumu)

Nodarbības gaita:

Audzinātāja aicina bērnus noklausīties pasaku. Pēc lasījuma audzinātāja ar bērniem pārrunā kāda bija māja pasakā, kas tur bija apkārt, kādas vispār ir mājas u.t.t.

Pēc pārrunām, bērni tiek aicināti pie galda, lai uzzīmētu māju, taču tā var būt līdzīga kā pasakā, vai arī kāda cita māja. Dara beigās bērni stāsta par savu uzzīmēto.

3.3. Pētījuma rezultātu analīze

Darba autore, pēc izstrādātajiem radošās darbības kritērijiem izvērtēja bērnu radošumu katrā nodarbībā un attēlo to tabulā (skat.3.3 tabulā).

Bērni tiks vērtēt 3 punktu sistēmā:

- 1- Neizrāda aizrautību pret darbu. Nestrādā patstāvīgi. Nestāsta par savu darbu.
- 2- Reizēm izrāda aizrautību pret darbu. Strādā patstāvīgi, reizēm lūdz palīdzību. Reizēm rada jaunus tēlus.
- 3- Izrāda aizrautību pret darbu. Strādā patstāvīgi. Stāsta par savu darbu. Rada jaunus tēlus.

3.3 Bērnu radošuma izpausmes 1. nodarbībā

Bērni	1.Kritērijs	2.Kritērijs	3.Kritērijs	4.Kritērijs
Emija	3	3	3	2
Paula	3	3	3	3
Odrija	2	3	3	3
Ralfs	2	2	3	2
Regnārs	2	3	3	2
Dārta	2	1	2	1
Maksims	3	2	2	3
Nikola	2	1	2	2
Dāvis	3	2	3	2
Marts	2	1	3	3
Kopā	24	21	27	23

Izvērtējot pirmās nodarbības iegūtos rezultātus, kurā kā palīglīdzekli tika izmantots dzejolis ir skaidri redzams, ka neviens kritērijs nav sasniedzis maksimālo punktu skaitu.

1.Kritērijā- interese, aizrautība darbā, maksimālo punktu skaitu ieguva 4 bērni – Emija, Paula, Maksims un Dāvis, kuri jau nodarbības sākumā izrādīja lielu interesi par darbu, taču Odrija, Ralfs, Regnārs, Dārta, Nikola un Marts saņēma 2 punktus, jo nodarbības laikā varēja darīt citas blakus lietas, skraidīt apkārt, traucēt blakus biedram vai vienkārši nosēdēt kamēr nav pedagogs pienācis klāt.

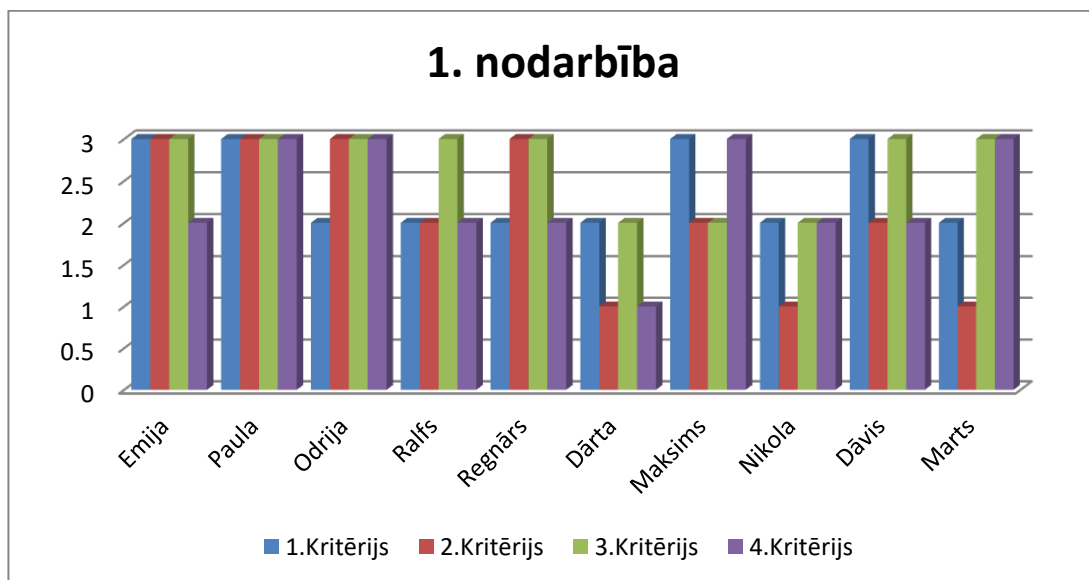
Vismazāko punktu skaitu ir ieguvis 2. Kritērijs – strādā pastāvīgi. Kur maksimālo punktu skaitu ir ieguvuši tikai 4 bērni – Emija, Paula, Odrija, Regnārs, kuri nodarbības laikā spēja strādāt individuāli un viņiem nebija nepieciešama pedagoga palīdzība. Taču Ralfs, Maksims un Dāvis sāk darbu patstāvīgi, taču ja neizprot, tad lūdz pedagoga palīdzību. Vismazāko punktu skaitu pēc kritērijiem saņēma Nikola, Marts un Dārta, kuriem jau nodarbības sākumā bija neskaidrības, jo nav klausījušies uzdevumu. Kā arī nodarbības gaitā vairākkārt bija nepieciešama pedagoga palīdzība.

Pie 3.Kritērijs- iztēle, Emija, Paula, Odrija, Ralfs, Regnārs, Dāvis un Marts saņēma maksimālo vērtējumu, jo mācēja pastāstīt par savu darbu un labprātīgi to velējās darīt. Tomēr Dārta, Nikola un Maksims īsti ar šo kritēriju netika galā, jo nemācēja pastāstīt, kāpēc izvēlējās tādu kompozīciju veidot vai kāpēc neizvēlējās citādākas krāsas.

4.Kritērijs- rada jaunus tēlus, ir saņēmuši maksimālo skaitu Paula, Odrija, Maksims, Marts, kas savā darbā izdarīja vairāk kā bija prasīts, papildināja to pēc paša vēlmēm. Divus punktus saņēma Emija, Ralfs, Regnārs, Nikola un Dāvis, kuri izpildīja uzdevumu pēc pedagoga norādēm un neizmantoja dažādas krāsas un neizmainīja kompozīciju.

Darba autore iegūtos rezultātus atspoguļo diagrammā, lai būtu pārskatāmāk. (skat. 3.3.1 diagrammu).

3.3.1 Bērnu radošuma izpausmes pēc 1. nodarbības

Diagrammā ļoti labi var redzēt, ka augstākos rezultātus pirmajā nodarbībā ir saņēmuši bērni, kuri grupā parasti ir ļoti aktīvi, skaļi un izteikti līderi. Taču tie, kuri grupā parasti ir mierīgāki, klusāki, tad šiem bērniem punktu skaits ir mainīgs. Vērtējot radošumu pēc darbiem, tad īpaši izcēlās Odrijas un Regnara darbs, kur var redzēt dažādu krāsu paleti, bet Dārtas un Ralfa darbos ir redzamas, ka ir izvēlējušies ierasto tehniku, strādājot ar otu. (sk. 3. pielikumu)

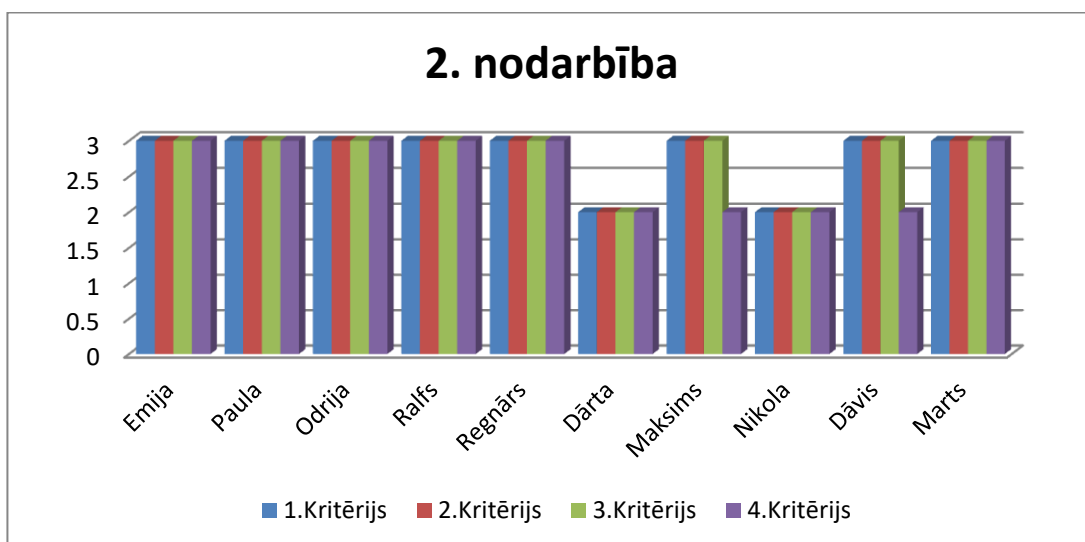
3.4 Bērnu radošumu izpausmes 2.nodarbībā

Bērni	1.Kritērijs	2.Kritērijs	3.Kritērijs	4.Kritērijs
Emija	3	3	3	3
Paula	3	3	3	3
Odrija	3	3	3	3
Ralfs	3	3	3	3
Regnārs	3	3	3	3
Dārta	2	2	2	2
Maksims	3	3	3	2
Nikola	2	2	2	2
Dāvis	3	3	3	2
Marts	3	3	3	3
Kopā	28	27	28	26

Izvērtējot 2. nodarbības rezultātus, kurā kā radošās darbības veicināšanas palīglīdzeklis tika izmantota multfilma. Rezultāti pārsteidza, jo daudzi bērni ieguva maksimālo punktu skaitu.

Kā redzams visos četros kritērijos maksimālo punktu skaitu ieguva Emija, Paula, Odrija, Ralfs, Regnārs, Marts, nodarbības laikā varēja novērot, ka šie bērni strādāja ar lielu interesi, uzdevumu saprata uzreiz un izdomāja interesantus tēlus veidot par kuriem varēja brīvi, nekautrējoties pastāstīt. Dāvim šis uzdevums patika, taču pieturējās pie ierastajām lietām tā pat kā Nikola, Maksims un Dārta, kas izvēlējās veidot zināmās lietas. Nikola ar Dārtu sākumā neizskatās ieinteresētas, jo nenoklausoties uzdevumu uzreiz teica, ka nemāk veidot neko, tāpēc nodarbības laikā meitenēm bija nepieciešama pedagoga palīdzība kā arī nodarbības beigās nevēlējās daudz stāstīt par izveidoto. (sk. 4. pielikumu)

3.3.2 Bērnu radošuma izpausmes pēc 2. nodarbības

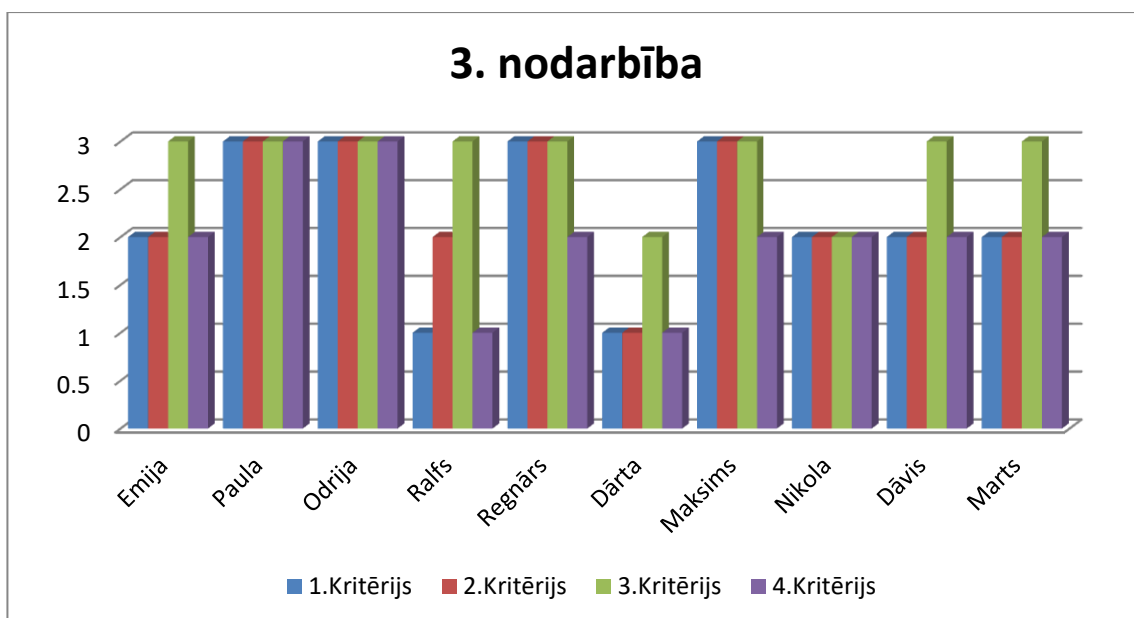
3.5 Bērnu radošuma izpausmes 3. nodarbībā

Bērni	1.Kritērijs	2.Kritērijs	3.Kritērijs	4.Kritērijs
Emija	2	2	3	2
Paula	3	3	3	3
Odrija	3	3	3	3
Ralfs	1	2	3	1
Regnārs	3	3	3	2
Dārta	1	1	2	1
Maksims	3	3	3	2
Nikola	2	2	2	2
Dāvis	2	2	3	2
Marts	2	2	3	2
Kopā	22	24	28	24

Vērojot 3. nodarbības rezultātus, kur kā radošās darbības veicināšanas palīgīdzeklis tika izmantota mūzika. Var redzēt, ka visos kritērijos maksimālo punktu skaitu saņēma Paula un Odrija, kurām ļoti patika šis uzdevums, ātri izprata, kas jādara un bija pirmās, kas tika galā veiksmīgi un gala rezultātā darbi bija interesanti, par kuriem spēja pastāstīt. Kā redzams, tad pirmajā 2 punktus ieguva Emija, Nikola, Dāvis un Marts, kuri jau nodarbības sākumā domāja, ka šis uzdevums viņiem būs par grūtu, tāpēc neizrādīja lielu interesi iesaistīties darbā. Ralfs ar Dārtu saņēma pa vienam punktam, jo nodarbības sākumā, teica, ka nemāk, ka nevēlās taisīt

darbu. Par otro kritēriju maksimālo punktu skaitu saņēma Paula, Odrija, Regnārs un Maksims, kuri saprata uzdevumu un nebija nepieciešama pedagoga palīdzība. Taču mazu palīdzību prasīja Emija, Ralfs, Nikola, Dāvis un Marts, kuri sākuma īsti nesaprata kā jādara uzdevums, bet pēc izskaidrošanas viņi spēja strādāt individuāli. Taču Dārta nebija pārliecināta par savu darbu un ļoti bieži sauca pedagogu, lai palīdzētu. Trešais kritērijs lielākoties nesagādāja problēmas, Emija, Paula, Odrija, Ralfs, Regnārs, Maksims, Dāvis, Marts saņēma maksimālos 3 punktus, mācēja pastāstīt un pamatot savu izvēli. Tomēr trešais kritērijs, vērtējot darbu kopumā, vai radīja kaut ko jaunu, uzdrīkstējās vai tomēr palika pie ierastajām lietām. Emija, Regnārs, Maksims, Nikola, Dāvis un Marts veidoja darbu no neierastām lietām, izmantojot salmiņus, kas sagādāja grūtības, tāpēc darbi nebija tik krāsaini vai izteikti un viņi tika vērtēti ar 2 punktiem. Kā piemēram Dārta un Ralfs saņēma punktu šajā kritērijā, jo nemēģināja piedāvāto metodi, bet gan izvēlējās to ērtāko variantu. (sk. 5. pielikumu)

3.3.3 Bērnu radošuma izpausmes pēc 3. nodarbības

3.5 Bērnu radošuma izpausmes 4. nodarbībā

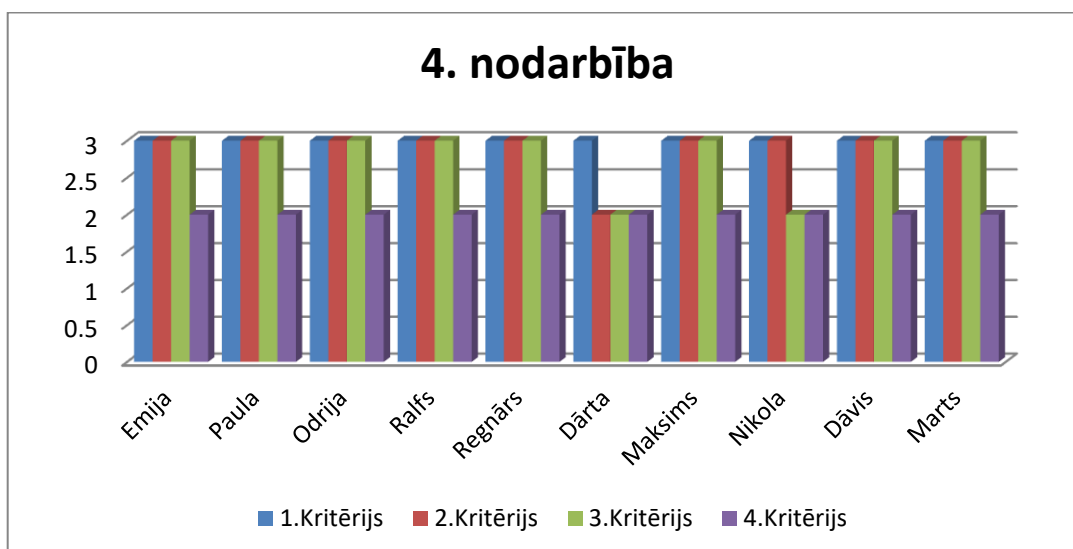
Bērni	1.Kritērijs	2.Kritērijs	3.Kritērijs	4.Kritērijs
Emija	3	3	3	2
Paula	3	3	3	2
Odrija	3	3	3	2
Ralfs	3	3	3	2
Regnārs	3	3	3	2
Dārta	3	2	2	2
Maksims	3	3	3	2
Nikola	3	3	2	2
Dāvis	3	3	3	2
Marts	3	3	3	2
Kopā	30	29	28	20

Izvērtējot rezultātus pēc 4. nodarbības, kuras pamatā bērnu radošās darbības veicināšanā, tika izmantota iztēle. Jau nodarbības sākumā bērni bija ļoti ieinteresēti un to arī var redzēt tabulā, kur maksimālo punktu skaitu saņem pirmais kritērijs. Kā arī darbs individuāli problēmas nesagādāja gandrīz nevienam, tikai Dārta, kurai bija nepieciešama maza pedagoga palīdzība, lai varētu izveido pareizo formu. Trešajā kritērijā maksimālo punktu skaitu ieguva Emija, Paula, Odrija, Ralfs, Regnārs, Maksims, Dāvis un Marts, kuri varēja pastāstīt ko ir izveidojuši un kāpēc. Tomēr Dārta un Nikola īsti nespēja pamatot kāpēc izvēlējās veidot konkrēto dārzeni. Ceturto kritēriju, par jaunu tēlu radīšanu un darbu kopumā, darba autore vērtēja ar diviem punktiem. Lai gan bērni bija azartiski un ieinteresēti darbā, taču lielākoties bērni izvēlējās veidot vienu

konkrētu dārzeni, neriskēja un neveidoja divus vai neradīja paši savu jaunu dārzeni.

(sk. 6. pielikumu)

3.3.4 Bērnu radošuma izpausmes pēc 4. nodarbības

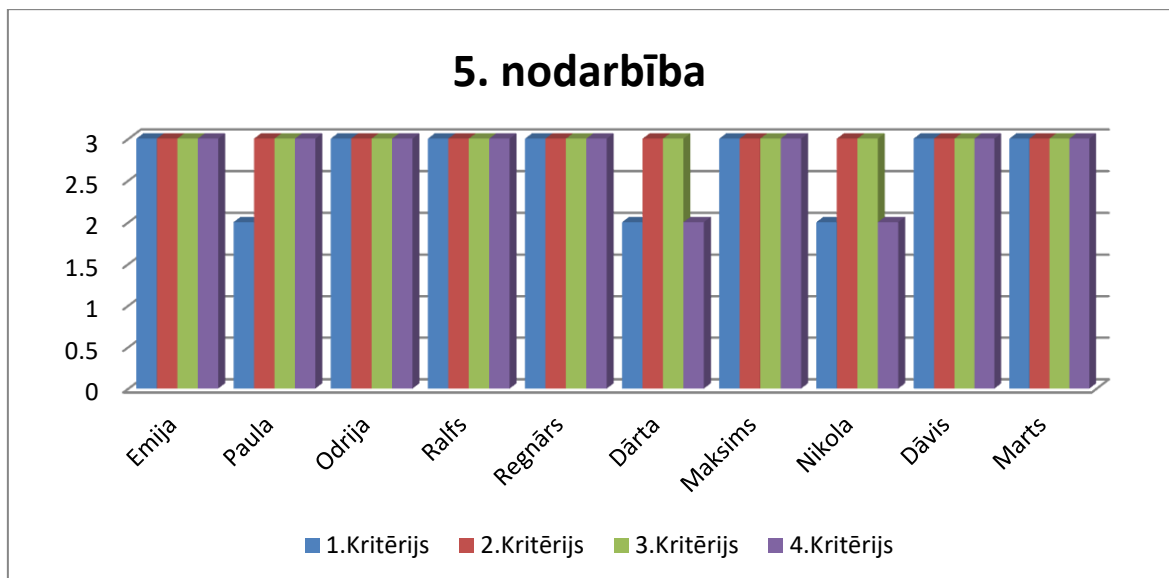
3.6 Bērnu radošuma izpausmes 5. nodarbībā

Bērni	1.Kritērijs	2.Kritērijs	3.Kritērijs	4.Kritērijs
Emija	3	3	3	3
Paula	2	3	3	3
Odrija	3	3	3	3
Ralfs	3	3	3	3
Regnārs	3	3	3	3
Dārta	2	3	3	2
Maksims	3	3	3	3
Nikola	2	3	3	2
Dāvis	3	3	3	3
Marts	3	3	3	3
Kopā	27	30	30	27

Balstoties uz 5. nodarbības iegūtajiem rezultātiem var novērot, ka gandrīz visi kritēriji ir saņēmuši maksimālo punktu skaitu. Kā palīglīdzekli radošās darbības veicināšanā, darba autore izmantoja pasaku. Maksimālo punktu skaitu saņēma otrais un trešais kritērijs. Visi bērni darbu darīja individuāli, neprasīja pedagoga palīdzību un spēja arī pastāstīt par uzzīmēto. Taču ieinteresētība darbā nebija visiem vienāda, Paula, Dārta, Nikola darbu izdarīja, taču neizrādīja lielu aizrautību, savukārt pārējie, lika manīt, ka patīk uzdevums un

darbu arī pabeidza līdz galam. Savukārt, pēc ceturtā kritērija vērtējot, divus punktus saņēma Dārta un Nikola, kuras pieturējās pie konkrētā uzdevuma un neiespaidojās no pasakas lasījuma, tā rezultātā nepapildinot savus darbus. Pārējie 8 bērni ar šo kritēriju tika ļoti labi galā, jo saņēma maksimālo punktu skaitu. (sk. 7. pielikumu)

3.3.5 Bērnu radošuma izpausmes pēc 5. nodarbības

3.7 Bērnu radošuma izpausmes 5. nodarbībā

Nodarbība	1.kritērijs	2.kritērijs	3.kritērijs	4.kritērijs	Kopā
1.nodarbība	24	21	27	23	95
2.nodarbība	28	27	28	26	108
3.nodarbība	22	24	28	24	98
4.nodarbība	30	29	28	20	107
5.nodarbība	27	30	30	27	114

Izvērtējot visas nodarbības, var skaidri redzēt, kurā nodarbībā bērni ir bijuši radošāki (skat. 3.7 tabulu). Ne viena nodarbība nav ieguvusi maksimālo punktu skaitu, taču vistuvāk maksimālajam vērtējumam ir 5. nodarbība, kurā kā palīglīdzekļi bērnu radošās darbības veicināšanā izmantoja pasaku. Bērni bija aizrautīgi, radošāki, mācēja strādāt individuāli un

vēlējās veidot ko jaunu, ja arī sākumā likās, ka šis uzdevums būs sarežģīts, taču pēc izstrādātajiem vērtēšanas kritērijiem tika vērtēti augstu.

Otra kā radošākā nodarbība balstoties uz rezultātiem ir 2. nodarbība, kurā kā radošās darbības veicināšanu izmantoja multfilmu. Bērni nodarbībā bija radoši un varēja novērot aizrautību un ieinteresētību.

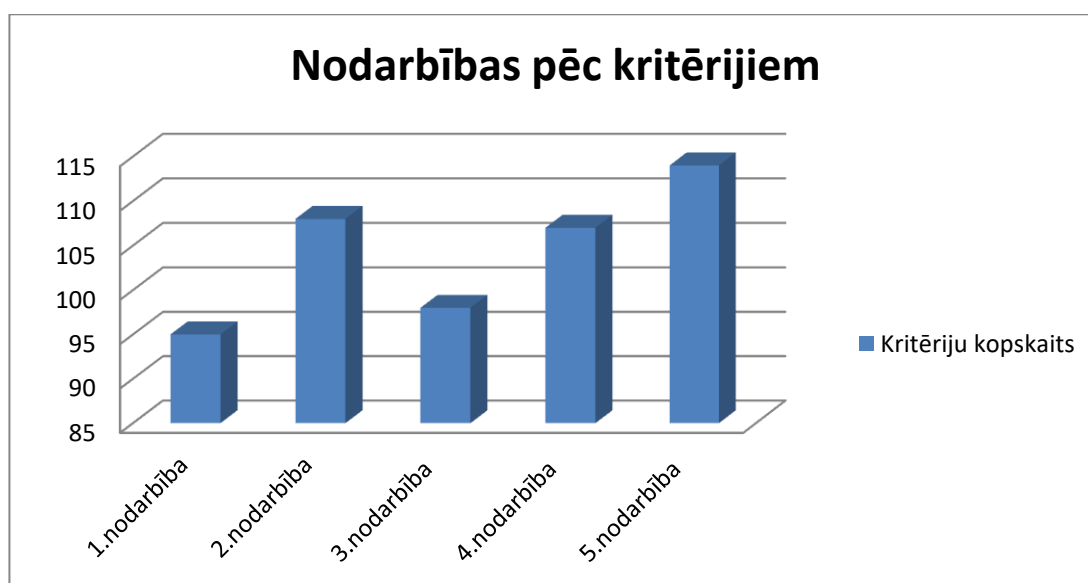
Ar vienu punktu mazākumu, trešā radošākā nodarbība bija 4. nodarbība, kurā kā radošās darbības veicināšanu izmantoja bērna iztēli, fantāziju. Bērni aktīvi iesaistījās darbā, strādāja patstāvīgi, taču pastāstīt par izveidoto nemācēja izteikties, vai ļoti virspusīgi stāstīja.

Viena no mazāk punktu ieguvējām, palika 3. nodarbība, kurā tika izmantota mūzika, kā palīg līdzeklis bērnu radošās darbības veicinātāja. Šajā nodarbībā bērni vairāk vēlējās izmantot pedagoga palīdzību, jo nezināja, ko zīmēt. Tāpēc arī saņēma mazu punktu skaitu 4. kritērijā, neradot kaut ko jaunu, atšķirīgu.

Nodarbībā pirmajā, kurā dzejolis bija izmatots kā palīg līdzeklis, bērni neizrādīja tik radošu pieeju kā citās nodarbībās.

Lai vieglāk un saprotamāk būtu saprotams visu nodarbību apkopojums, darba autore to attēlo diagrammā (skat. 3.3.6).

3.3.6 Bērnu radošuma izpausmes rezultāti pēc visām nodarbībām

Diagrammā ļoti labi var redzēt, ka bērniem vislabāk patikusi un izpaušies radošāk 5. nodarbībā.

Secinājumi

Analizējot pētījuma iegūtos datus, par bērnu radošo darbību vizuālās mākslas nodarbībās, var secināt, ka :

1. Radošums ir kaut kas unikāls, kas paver daudzus ceļus vaļā, ne tikai mākslas pasaulē, bet arī dzīvē, tas ļauj mums riskēt un izmēģināt lietas, kuras nav mēģinātas, tas bagātina mūsu iztēli, valodu un ļauj izpausties. Jo bagātāka ir mūsu iekšējā pasaule, jo radošāki spējam būt.
2. Veiksmīgai bērna radošās darbības attīstībai, nozīmīga loma ir vecāku un pedagogu klātbūtnē. Radošs pedagogs, kurš plāno atbilstošas nodarbības, un piedāvā daudzveidīgu materiālo bāzi, kas ļautu apgūt daudz un dažādas tehnikas tā rezultātā tik sekmēta bērna iztēle, oriģināla domāšana un pats galvenais radošums. Kā arī vecāki, kuru loma bērna dzīvē ir svarīgāka, jābūt pacietīgiem un saprotošiem, jāļauj bērnam izzināt pasaule, jāspēlējas kopā, jārunā par visu mums apkārt jāpavada laiks kopā.
3. Darba autore novēroja, ka radošākas idejas un darbība tomēr bija bērniem, kuri grupā bija izteikti līderi, skaļi, aktīvāki, tie bērni arī nebaidījās pamēģināt, ko jaunu. Taču tie bērni, kuri bija mierīgāki un, kuri vienmēr bija tie paklausīgie vairāk pieturējās pie zināmām lietām un jutās nedroši mēģināt ko jaunu.
4. Pētījuma laikā kā palīglīdzeklis radošās darbības veicināšanā tika izmatots- mūzika, multfilma, dzejolis, pasaka un bērna iztēle. Pēc nodarbības var secināt, ka šo palīglīdzekļu izmantošana noteikti ir sekmējusi bērna radošo darbību. Bērni klausoties mūziku, dzejoli, vai pasaku un skatoties multfilmu, izmantoja savu iztēli, jo visos uzdevumos tika veicināta bērna domāšana, iztēle ar dažādiem jautājumiem. Bērni ieguva plašāku ieskatu dažādās mākslas tehnikās, un guva jaunus priekšstatus par lietām.
5. Pētījuma rezultātu analīzē var secināt, ka piedāvājot dažādus mākslas veidus, mākslas tehnikas, izmantojot dažādus palīglīdzekļus, strādāt ar dažādiem dabas materiāliem un runāt pirms un pēc darba darīšanas ir - atslēga, veiksmīgai radošās darbības veicināšanā.
6. Jo vairāk bērniem piedāvā dažādus materiālus ar ko strādāt un ļauj vaļu viņiem pašiem izvēlēties ar ko un kā vēlās strādāt, tad gala rezultātā var redzēt daudz un dažādus radošus darbus.
7. Pedagogiem darbā ar bērniem, darba autore ieteiktu vairāk izmantot mūziku, pasakas, dzeju, jo šie palīglīdzekļi spēj rosināt bērna radošo darbību un iztēli.

8. Darba autore nodarbībās citiem pedagogiem ieteiktu bērniem piedāvāt strādāt ar dažādiem dabas materiāliem kā arī dot iespēju izvēlēties.

Ņemot vērā izvirzīto pētījuma hipotēzi, tad varu apstiprināt, ka vizuālās mākslas nodarbības spēj sekmēt bērna radošo darbību.

Literatūras un citu avotu saraksts

1. Albrehta D. (1998). Pētīšanas metodes pedagoģijā. Rīga: Mācību grāmata.
2. Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca. (2000). Rīga: Zvaigzne ABC.
3. Baha V., (2008). Es varu! Pētergailis.
4. Beļickis, I. (2001). Izglītības alternatīvās teorijas. Rīga: RaKa
5. Birkerts, P. (1922). Daiļradīšanas psiholoģija 1. Rīga: Kultūras balss
6. Dzintere D. (2000). Bērns kā vērtība ģimenē un pirmsskolā. – Rīga: SIA Izglītības soļi
7. Dzintere D., Stangaine I., (2007). Rotaļa – bērna dzīvesveids. Raka
8. Fišers Roberts. (2005). Mācīsim bērniem domāt. Rīga: RaKa
9. Freiberga, I. (1997). Literārie darbi kā bērnu radošās aktivitātes veicinātāji pirmsskolas vecumā. Rīga: Vārti
10. Frīdenberga, B. (2003). Vizuālā māksla pirmsskolā. Rīga: Raka
11. Gavaine Š. (1996). Radošā iztēle. Rīga: Preses nams.
12. Hibnere V. (1998). Bērna vizuālā darbība. I daļa. Rīga: RaKa
13. Hibnere V., Grasmane L. (2000). Bērna vizuālā darbība. II daļa. Rīga: RaKa
14. Hibnere V. (1977). Bērnu tēlotājdarbības psiholoģija. Rīga: Zvaigzne
15. Lembertiene J., Norbutiene L. (2016). Inovatīva un radoša domāšana Uzņēmējdarbībā. Materiāls izveidots Nordplus projekta “INNOSTARTUP”, (līguma Nr. NPAD2014/10053) ietvaros.
16. Mahmutova M. (1987). Mācību stunda mūsdienās. Rīga : Zvaigzne
17. Picka, N. (1990). Paidagoģiskā psiholoģija. Ķelne: Selgas apgāds
18. Pudāne, I., (2010), Ieteikumi bērna radošuma veicināšanā.
19. Randoha, A. (2015) Pirmsskolēna pašizteikšanās zīmētdarbībā. Bērna sasniegumu veicināšana pirmsskolā. Rīga, Raka
20. Rodari G. (1988). The Play of Texts and Fragments: Essays in Honour of Martin Crop. Lieden. Boston
21. Skrastiņa, J. (2015) Veidošanas prieks. Rīga: RaKa.
22. Students J. A. (1998). Vispārīgā padagoģija. II daļa. Rīga: RaKa
23. Svence G. (1999). Attīstības psiholoģija. Rīga: zvaigzne ABC
24. Teplovs B. (1953). Psiholoģija. Latvijas Valsts izdevniecība
25. Vigotskis Ļ. (2002). Domāšana un Runa. Madonas tipogrāfija.
26. Vītola, I., Kupča, I. (1994) Gadu gara grāmata. Rīga, BAAC
27. Žogla I. (2001). Didaktikas teorētiskie pamati. Rīga: RaKa

28. Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra (2007). Inovatīvās darbības pamatelementi. Pieejams: <http://www.innosupport.net>
29. Grava J. (2012). Pirmsskolas vecuma bērna pētnieciskā darbība pieaugušo radītajā vidē. Pieejams: journals.ru.lv/index.php/SIE/article/download/19/19
30. Karlšteina S. (2016). Astroloģija: intuīcija Sestā maņa, iekšējā balss vai smalks prāts? Pieejams: <https://nra.lv/horoskopi/193612-astrologija-intuicija-sesta-mana-iekseja-balss-vai-smalks-prats.htm>
31. Ķīlis R. (2012). Radi! Pieejams: http://www.radilatvija.lv/arhivs/2012/lat/radi_cilveki
32. Кшеминский Г. (2016). Как создавать новые идеи. Pieejams: <https://4brain.ru/blog/как-создавать-новые-идеи/>
33. Elenavorosilova (2017). Iztēles procesa raksturojums. Pieejams: <https://vorosilova.com/2017/02/28/izteles-procesa-raksturojums/>
34. Elenavorosilova (2017), a. Iztēles veidu sistēma. Pieejams: <https://vorosilova.com/2017/03/01/izteles-veidu-sistema/>
35. Hofmane L. (2015). Rotaļas iztēles attīstīšanai. Pieejams: <http://riebinuvidusskola.lv/upload/PIELIKUMS%20VECAAKIEM%206%20FINAL.pdf>
36. Kuraev GA, Pozharskaya E. H. (2002). Attīstība kognitīvo procesu. Pieejams: <http://lv.uawsi.com/razvitie-poznavatelnyih-protsesov-39259.html>
37. Māmiņu klubs. (2017). Seši vienkārši padomi, kas veicinās bērna radošo brīvību. Pieejams: <http://www.maminuklubs.lv/pirmsskola/sesi-vienkarsi-padomi-kas-veicinas-berna-radoso-brivibu-282698/>
38. Lūduma A. (2016). Bērna radošuma veicināšana muzikālā darbībā pirmsskolā. Pieejams: journals.ru.lv/index.php/SIE/article/download/1413/1793
39. Housepsych. Iztēle. Pieejams: http://lv.housepsych.com/voobrazhenie_default.htm
40. Creventstudio. (2016). Radošums – dabisks cilvēka stāvoklis. Pieejams: <http://www.creventstudio.lv/radosums-dabisks-cilveka-stavoklis/>
41. Ivetap. (2011). Radošums/kreativitāte. Pieejams: <https://pudane.wordpress.com/2011/10/21/radosumskreativitate/>
42. Kalēja–Gasparoviča D. (2012). Studentu radošuma veicināšana Vizuālās mākslas studijās. Promocijas darbs pedagoģijas zinātņu doktora grāda iegūšanai nozaru pedagoģijas apakšnozarē.
43. Vārdnīca. Iecere. Pieejams: <https://www.vardnica.lv/svesvardu-vardnica/i/iecere>
44. Housepsych, a. Abstrakta domāšana. Pieejams: http://lv.housepsych.com/abstraktnoe-myishlenie_default.htm

45. Zalajosta. Vizuālās mākslas konkurss. Pieejams: <http://www.zalajosta.lv/lv/vizualas-makslas-konkurss>
46. Artoflatvia. Vizuālā māksla Latvijas vēsturē. Pieejams: <http://www.artoflatvia.lv/vizuala-maksla-latvijas-vesture/>
47. MMIC. (2014). Glezniecības žanri. Pieejams: <http://www.mmic.lv/glezniecibas-zanri/>
48. Dorofejevs E. (2014). Grafika-S. Viss slēpjas defisē. Pieejams: <http://www.la.lv/grafika-s-viss-slepjas-defise/>
49. Guste B. LMS muzeja ekspozīcija "Laikabiedra portrets". Pieejams: <http://www.zvartavaspils.lv/makslinieku-savieniba/izstades/izstade-laikabiedra-portrets/>
50. Kļaviņš E. 1840 – 1890. g. Historisma un reālisma periods. Pieejams: http://www.makslasvesture.lv/1840_-_1890._g._Historisma_un_realisma_periods
51. Krastiņš J. Arhitektūras stili Latvijā. Pieejams: http://mantojums.lv/media/uploads/dokumenti/petijumi/arhitekturas_stili_latvija.pdf
52. Tabore G. (2014). Pārbaudām mandalas spēku. Kā palīdz mandalu zīmēšana. <http://www.la.lv/parbaudam-mandalas-speku/>
53. Vibnere M. Pirmskolas vecuma darbības psiholoģiskās īpatnības. www.socpsihologija.lv/lv/download/pirmskolasvecuma-psihologiskas-ipatnibas.html
54. Крупко, В. Лепка из соленого теста как средство развития детского творчества. Pieejams <http://www.bestreferat.ru/referat-197095.htm>
55. Srimathumitha. Eksperiments ir domas darbs. <https://lv.srimathumitha.com/novosti-i-obschestvo/74852-eksperiment-eto-rabota-mysli.html>
56. LSM. (2017). Katram sava rotaļa! Kā rotaļājas dažāda vecuma bērni. <https://www.lsm.lv/raksts/dzive--stils/vecaki-un-berni/katram-sava-rotala-ka-rotalajas-dazada-vecuma-berni.a238484/>

Pielikums

1. pielikums

/anonīms/

Es noķēru vēju!

Es vakar noķēru vēju!
To vēju, kas skurstenī kauc.
Es vakar noķēru vēju:
To vēju, kas mākoņos brauc.

Es aizvēru durvis aiz viņa.
Es aizvēru logus ciet.
No vēja nebij ne miņas.
Tas vējš vairs nespēja skriet!

Es vakar noķēru vēju!
To vēju, kas matus mums jauc.
Es vakar noķēru vēju:
To vēju, kas tāljūrās kauc.

Es iekalu vēju ķēdēs.
Un liku tam kamīnā pūst.
Es liku tam strādāt smēdē:
Līdz metāls kā ūdenis plūst.

Es vakar noķēru vēju:
To vēju, kas elpo kā dzīvs!
Es gribēju ieslodzīt vēju,
Viņš debešos aiztraucās- brīvs!

Izvēlīgais kaķis

Meitene sēdēja pie galda un zīmēja. Te pienāca raibs Kaķis un sāka skatīties, ko Meitene dara. -Ko tu te dari? – ziņkārīgais Kaķis iejautājās.- Zīmēju tev namiņu, - meitene atbildēja.- Skaties: te jumts, te skurstenis un šeit – durvis... - Bet ko es darīšu tai namiņā? – Pavardu kurināsi, putru vārīsi. Un Meitene uzzīmēja, ka no skursteņa vijas dūmu strūkliņa. – Bet kur ir lodziņš? Kaķim patīk uz palodzes grozēties! – Būs arī lodziņš. Re – viens, divi, trīs, četri... - teica Meitene un uzzīmēja četrus logus. – Bet kur es pastaigāšos? – Rau, te! Meitene uzzīmēja apkārt namiņam žogu. – Te būs dārzs, - viņa teica. Kaķis paskatījās un nosprauslājās: - Tas esot dārzs! Tur taču nekā nav!... – Pagaidi, - teica Meitene. – Skaties: te tev būs puķu dobes ar ziediem, te ābele ar āboliem, bet te- sakņu dārzs: tur augs burkāni un kāposti... - Kāposti! – Kaķis neapmierināts pakustināja ūsas. – Bet kur es zivis ķeršu? – Rau, te! Un Meitene uzzīmēja dīķi, bet dīķī- zivtiņas. – Tas ir labi... Bet vai putniņi būs? – ziņkārīgais Kaķis nerimās. – Man patīk putniņi. – Būs. Redzi- te tev vistiņas, te gailītis, te zoss, bet te – trīs cāliši... Kaķis aplaizījās, iemurrājās un pavisam klusi ievaicājās – Bet... vai pelītes tur... tai namiņā būs? –Nē, peļu nebūs. –Bet kas manu namiņu sargās? – Namiņu sargās... - Meitene uzzīmēja būdiņu Sunim. –Namiņu sargās, re, šis Bobis. Kaķim pat aste uzslējās gaisā, un nez kādēļ viņš neganti sabozās. – Man nepatīk tavs namiņš, - kaķis teica. – Es negribu tanī dzīvot!... Un aizgāja prom, it kā viņu kāds būtu apvainojis. Tavu izvēlīgu Kaķi!

3.pielikums 1.nodarbība "Pūt vējiņi".

Odrijas, Regnāra, Dārtas, Ralfa darbi.

4.pielikums 2.nodarbība "Es un mani draugi".

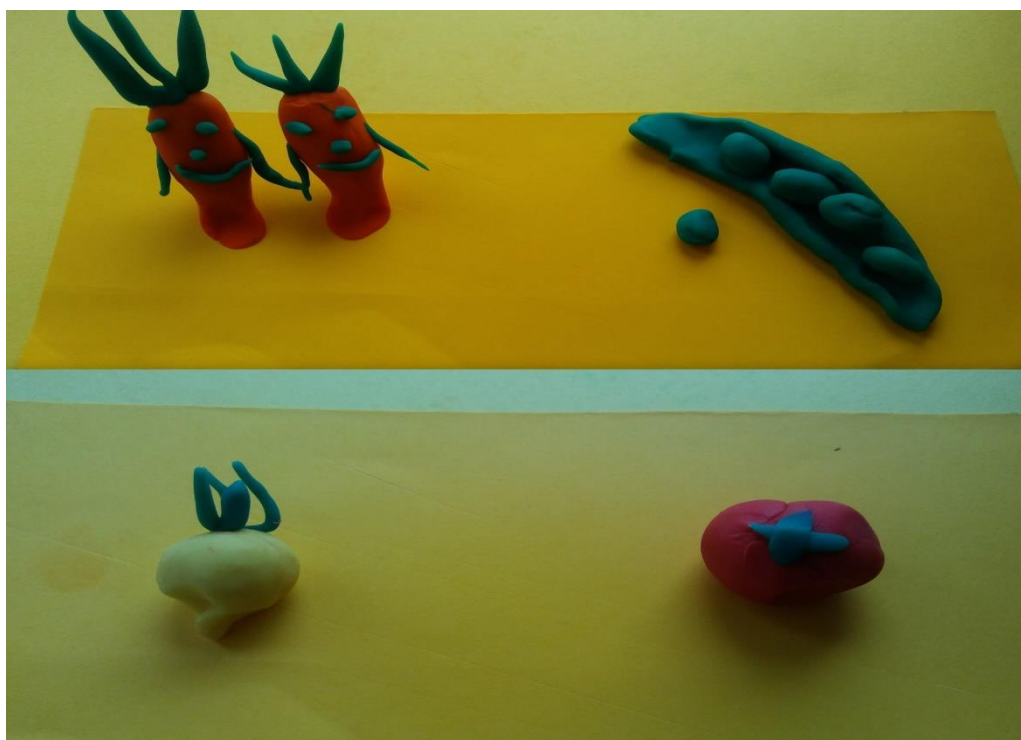
Paulas, Odrijas, Dāvja, Dārtas darbi.

5.pielikums 3. nodarbībai “Klusums mums apkārt”

Emijas, Paulas, Nikolas, Dārtas darbi.

6.pielikums 4. Nodarbība “Dārzeni”

Marta, Regnāra, Maksima, Dārtas darbi.

7.pielikums 5.nodarbība "Manas mājas".

Marta, Ralfa, Dāvja, Dārtas darbi.